

2017-06

þÿ £ Å ½ µ Á ³ ± Ä ¹ ⁰ ® À ¹ Ã Ä É Ä ¹ ⁰ ® µ Ä ± ¹

þÿ ± Ä ± ¼ ¹ Ç ± ® » , • » - ½ .

þÿ Á ð³ Á ± ¼ ¼ ± ™ Ã Ä ç Á ± Ä , £ Ç ç » ® • ç ¼ ¹ ⁰ î ½ ⁰ ± ¹ š ç ¹ ½ É ½ ¹ ⁰ î ½ • Ä ¹ Ã Ä • ¼ î ½ , ± ½ µ

<http://hdl.handle.net/11728/10667>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

**ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΑΡΑΔΙΠΠΟΥ**

ΕΛΕΝΗ ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	3
Η Ιστορία του Συνεργατισμού	5
Ο Συνεργατισμός και η Κύπρος - Η Αγγλική Επικυριαρχία (1878)	9
Οι συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων της Αραδίππου κατά τα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας	17
Οι πρώτες προσυνεργατικές προσπάθειες στην Αραδίππου	19
Η Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου (1927)	21
Η Νέα Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου (1942)	28
Συνεργατικές μη πιστωτικές Εταιρείες στην Αραδίππου	43
Οι Γραμματείς της Νέας Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου	47
Συνοπτική παρουσίαση της πορείας της Νέας Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου κατά τη νεότερη εποχή	51
Επίλογος	54
Παράρτημα	56
Πηγές και Βιβλιογραφία	57

Εισαγωγή

Η πιο κύρια και ουσιαστική αντίδραση της κυπριακής κοινωνίας ενάντια στην κοινωνική και οικονομική καταπίεση, αλλά κυρίως ενάντια στην τυραννία της τοκογλυφίας, υπήρξε η ίδρυση του Συνεργατικού Κινήματος στην Κύπρο.

Οι μακρόχρονοι περίοδοι δουλείας και κυρίως ο βαρύς ζυγός της Οθωμανικής κυριαρχίας, ο σκοταδισμός που επιβλήθηκε, επέφεραν οδυνηρές συνέπειες στην κυπριακή κοινωνία. Το κοινωνικό σύστημα, όπως διαμορφώθηκε και επιβλήθηκε στον λαό της Κύπρου, αναχαίτιζε κάθε φιλοπρόοδη δραστηριότητα και ανέκοπτε την προσπάθεια για ατομική πρωτοβουλία.

Όταν, στα 1878, η Οθωμανική Αυτοκρατορία παρέδιδε τη διοίκηση της Κύπρου στη Μ. Βρετανία, η Κύπρος ήταν βυθισμένη στη φτώχεια, στην αθλιότητα και στον σκοταδισμό. Η τάξη των γεωργών και ο κλάδος της γεωργίας, πάνω στον οποίο στηριζόταν τότε η οικονομία της Κύπρου, βρίσκονταν σε αξιοθρήνητη κατάσταση. Η ανομβρία, η ακρίδα, η μειωμένη παραγωγή, η βαριά φορολογία και η τοκογλυφία, ήταν οι μεγάλες αιμάσσουσες πληγές του αγροτικού κόσμου.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η ίδρυση γεωργικής τράπεζας και η οργάνωση του συνεργατικού κινήματος αποτελούσαν άμεση ανάγκη για βελτίωση της θέσης των αγροτών και πάγιο αίτημα προς τους Άγγλους, για μια περίοδο τριάντα περίπου χρόνων.

Οι συνθήκες που επικρατούσαν σε ολόκληρη την Κύπρο επικρατούν και στην Αραδίππου κατά την εποχή εκείνη. Οι τοκογλύφοι, οι κακές σοδειές, η ανομβρία, η ακρίδα, η φορολογία ταλαιπωρούν τους κατοίκους της πιο μεγάλης κωμόπολης της επαρχίας Λάρνακας. Οι φωνές των Αραδιππιωτών συνενώνονται με εκείνες των υπόλοιπων Κυπρίων για ίδρυση γεωργικής τράπεζας και υποβάλλονται αιτήματα για ίδρυση και οργάνωση στην Αραδίππου συνεργατικού ιδρύματος.

Τα αγροτικά Χρέη και η μάστιγα της τοκογλυφίας

Η ζωή του Κύπριου αγρότη και εργάτη, λόγω της πίεσης των τοκογλύφων, βρισκόταν μέσα στην αθλιότητα. Η φτώχεια και η δυστυχία ταλαιπωρούσαν τον ίδιο και την

οικογένειά του. Περίπου το 25% των οικογενειών της Κύπρου ζούσαν κάτω από το χαμηλότερο «όριον πενίας».¹

Ο ισχυρισμός ότι ο Κύπριος αγρότης, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, «γεννάται χρεωμένος, ζει χρεωμένος και αποθνήσκει χρεωμένος» δεν αποτελεί υπερβολή.² Οι περισσότερες προσπάθειές του για προκοπή και επιβίωση βασίζονταν στον δανεισμό και οι οφειλές του αυτές προς τους τοκογλύφους αποτελούσαν τροχοπέδη σε κάθε του προοδευτική προσπάθεια και ενέργεια. Παράλληλα, η πλήρης εξάρτηση της αγροτικής παραγωγής από τις καιρικές συνθήκες και η καταμέτρηση ανομβριών επί συνεχόμενα έτη καθιστούσαν τελείως αβέβαιο το αποτέλεσμα τόσων μόχθων και της επένδυσης στη γη τόσων κεφαλαίων, που τις πλείστες φορές, όπως έχει λεχθεί, προέρχονταν από δανεισμό.³

Η μάστιγα της τοκογλυφίας, επομένως, οι ακατάλληλες καιρικές συνθήκες, οι μακρές περίοδοι ανομβρίας καθώς επίσης και η καταστροφή της σοδειάς από τις ακρίδες αποτελούσαν τις κύριες αιτίες καταστροφής των αγροτών, οδηγώντας τους σε κατάσταση ανέχειας, σε απώλεια της γης τους, ακόμα και σε αρπαγή, από μέρους των τοκογλύφων, των ζώων τους, μεγάλου μέρους της σοδειάς τους, παραβιάζοντας πολλές φορές εις βάρος των αγροτών την αρχική συμφωνία δανεισμού.⁴

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες φτώχειας, δυσπραγίας και ανέχειας ξεκίνησαν τα αιτήματα για ίδρυση γεωργικής τράπεζας καθώς και οι πρώτες προσπάθειες για οργάνωση συνεργατικού κινήματος.

---

¹ B. J. Surridge, *Επισκόπησις της εν Κύπρω Αγροτικής Ζωής. Βασισθείσα επί εκθέσεων ερευνητών οι οποίοι επισκέφθησαν τα χωρία καθ' όλην την Νήσον κατά το 1927 και 1928 και επαυξηθείσα διά στατιστικών και άλλων πληροφοριών εκ των αρχείων της Κυβερνήσεως*, Λευκωσία 1930, σ. 29 - 32. Ν. Κ. Λανίτης, *Αγροτικά χρέη και γεωργικοί συνεταιρισμοί εν Κύπρω*, μετφρ. Χρ. Χριστοδούλου, Κύπρος 1946, σ. 49 - 76.

² Surridge, ό.π., σ. 32.

³ *Νέον Έθνος*, Λάρνακα, 12 Μαΐου 1923, «Ποια είναι η σημερινή θέση των γεωργών». Χρήστος Αλεξάνδρου, «Η κατάσταση της Κυπριακής Γεωργίας κατά τα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας (1878-1900)» στο Γιώργος Γεωργής, *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, τόμος Α, Παγκύπρια Συνεργατική Συνομοσπονδία, Λευκωσία 2015, σ.117 - 143. Κυριάκος Μ. Αγκαστινιώτης, *Ο Συνεργατισμός Γέννησις και ανάπτυξις του εν Κύπρω*, Λευκωσία 1965, σ. 56 - 58.

⁴ Συνέντευξη της κ. Παναγιώτας Σ. Λάμπρου, το γένος Μαμπούρα, Αραδίτπου 10 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσας. Γεωργής ό.π., σ. 132 - 143.

Η Ιστορία του Συνεργατισμού

Οι ρίζες του Συνεργατισμού

Ο Συνεργατισμός θεωρείται ότι εκπορεύθηκε μέσα σε συνθήκες δυστυχίας, ανέχειας και φτώχειας και υπήρξε η απάντηση και η πρόταση για απαλλαγή από την οικονομική εξαθλίωση και εκμετάλλευση.

Οι ρίζες του Συνεργατισμού ανάγονται στις αρχαίες κοινωνίες, όπου η συντροφικότητα και η συνεργασία θεωρούνταν απαραίτητες προϋποθέσεις για τη σύσταση και λειτουργία αυτών των πρώιμων κοινωνιών. Συνέτρεχαν παλαιότερα όλοι εθελοντικά, για «τάνυμα» ή για «πούρκεμα» κι έτσι η εργασία τελείωνε σε λιγότερο χρόνο και με λιγότερο κόστος. Η συμμετοχή αυτή στη συνεργατική και εθελοντική εργασία ήταν βεβαίως ανταποδοτική.⁵

Ο Συνεταιρισμός των Αμπελακίων, τα «συνάφια», οι συνεταιρισμοί κατά την Οθωμανική περίοδο

Οι πρώτες συνεργατικές προσπάθειες στην Ευρώπη παρουσιάστηκαν στην Ελλάδα. Οι πρώτοι συνεταιρισμοί στα νεοελληνικά χρόνια παρουσιάστηκαν στα Αμπελάκια της Θεσσαλίας, κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.

Η «Κοινή Συντροφιά και Αδελφότητα των Αμπελακίων», που παρουσίασε μεγάλη ακμή, στα τέλη του 18^{ου} αι. και αρχές του 19^{ου} αι., ήταν οργανισμός κεφαλαίου και εργασίας, με φιλοσοφία συνεργατικής προσέγγισης, σχετικά με την πρακτική, τον τρόπο λειτουργίας, τους σκοπούς και γενικά με όλους τους τομείς δραστηριότητας σχετικά με την παραγωγή και εμπορία νημάτων. Η παρακμή και κατάρρευση της συντροφιάς επήλθε κατά τις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αι.

Παραδείγματα συνεργατικής δραστηριότητας παρατηρούνται και σε άλλες συντεχνίες, στα «ισνάφια» ή «συνάφια» που δραστηριοποιούνταν σε διάφορα μέρη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τέτοια ήταν τα συνάφια των αργυροχόων, των ραφτάδων, των γουναράδων, των μεταξιάδων, των υφασματοεμπόρων (καφατατζήδων). Όλες αυτές οι

---

⁵ Γιώργος Γεωργής, *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, τόμος Α, Εκδ. Παγκύπριας Συνεργατικής Συνομοσπονδίας, Λευκωσία 2015, σ. 13 – 14.

συντεχνίες λειτουργούσαν με βάση τη συνεργασία, την αλληλοβοήθεια, και αλληλοϋποστήριξη σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο.

Παρόμοιοι συνεταιρισμοί λειτουργούσαν κατά την Οθωμανική περίοδο στα Μαστιχοχώρια της Χίου, στα Μαντεμοχώρια της Χαλκιδικής, στα μεταλλεία αργυρού στον Πόντο. Λειτουργούσαν παράλληλα, οι ναυτικοί συνεταιρισμοί της Ύδρας, των Σπετσών και των Ψαρών, οι συνεταιρισμοί των κοινοτήτων του Πηλίου.⁶

Η γέννηση του Συνεργατικού Κινήματος στην Ευρώπη

Το σύγχρονο Συνεργατικό Κίνημα αποτελεί δημιούργημα της Ευρώπης του 19^{ου} αι., ως αποτέλεσμα όλων των ζυμώσεων, ιδεολογικών αναζητήσεων και κοινωνικών ανακατατάξεων που προέκυψαν στην Ευρώπη με τον Διαφωτισμό, τη Γαλλική και τη Βιομηχανική Επανάσταση.

Οι νέες οικονομικές συνθήκες στηρίζονταν σε συνεργατική βάση, στην οικονομική και κοινωνική αλληλεγγύη και συνεργασία, στην ισότητα, με στόχο τη βελτίωση του βιοτικού και μορφωτικού επιπέδου.⁷

Ο Robert Owen στην Αγγλία, βασικότερος ίσως πρόδρομος του Συνεργατισμού διεθνώς, ο μαθητής του, γιατρός William King, στη Γαλλία ο Charles Fourier, ο Philippe Bushes, ο Saint Simon και στη Γερμανία ο F. W. Raiffeisen υπήρξαν οι πρόδρομοι του συνεργατισμού, που έθεσαν ως στόχο τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και διαβίωσης της αγροτικής και εργατικής τάξης.⁸

---

⁶ Στο ίδιο, σ. 95 – 116. Αντρέας Ηρακλέους, *Συνεργατισμός 1909 – 2006 (Συνοπτική θεώρηση)*, Έκδ. Παγκύπριας Συνεργατικής Συνομοσπονδίας ΛΤΔ, Λευκωσία 2006, σ. 39 – 43.

Αντρέας Ηρακλέους, *Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, Διαδρομή στο Χρόνο, 1937 – 2012*, Έκδ.

Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας, Έρευνα, επιμέλεια, Γραφείο Τύπου και Επικοινωνίας (Αντρέας Ηρακλέους, Έλπις Φουρνίδου, Ρένα Τριγγίδου), Λευκωσία 2012, σ. 30, 31.

Αντρέας Σοφοκλέους, «Συνεργατισμός», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τόμος 12, Έκδ. Φιλόκυπρος, Λευκωσία 1990, σ. 356 – 358.

⁷ Γεωργής ό.π., σ. 14. Ηρακλέους, *Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα*, σ. 28. Ηρακλέους, *Συνεργατισμός 1909 – 2006*, σ. 29, 30.

⁸ Ηρακλέους, *Συνεργατισμός 1909 – 2006*, σ. 31, 32. Γεωργής ό.π., σ. 61 – 66.

Ο Συνεταιρισμός των Σκαπανέων του Rochdale

Στα 1844, στη Βρετανία, είκοσι οκτώ υφαντεργάτες, θέτοντας ως στόχο την απαλλαγή από την εξαθλίωση και από την άγρια εκμετάλλευση από μέρους των εργοδοτών, με κοινή βούληση τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου, ίδρυσαν τον πρώτο καταναλωτικό συνεταιρισμό. «Οι Δίκαιοι Σκαπανείς του Rochdale», όπως ονομάστηκαν, έθεσαν τότε τις βασικές αρχές του καταναλωτικού συνεργατισμού και αποτέλεσαν το υπόδειγμα για όλους τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, που άρχισαν να ιδρύονται και σε άλλες χώρες και στη Γερμανία κάτω από τις αρχές Reiffeisen.⁹

Οι Συνεργατικές εταιρείες Reiffeisen στη Γερμανία

Ο Friedrich Wilhelm Reiffeisen από τη Γερμανία, γύρω στα 1845, υπήρξε δήμαρχος σε ένα σύμπλεγμα 25 αγροτικών κοινοτήτων. Η δεινή οικονομική κατάσταση των αγροτών της περιοχής του τον οδήγησε σε εξεύρεση τρόπων ανακούφισης των πολιτών από τη φτώχεια. Έτσι ίδρυσε αρχικά μια φιλανθρωπική οργάνωση με την επωνυμία «Εταιρεία για τον εφοδιασμό ψωμιού και σιταριού» που λειτουργούσε με εξαιρετική επιτυχία.

Ο Reiffeisen στα 1864, έχοντας ως όραμα την απαλλαγή των αγροτών από τους τοκογλύφους και την παράλληλη ικανοποίηση των πιστοληπτικών τους αναγκών, ιδρύει την πρώτη συνεργατική πιστωτική εταιρεία. Ακολούθησε με επιτυχία η ίδρυση κι άλλων συνεργατικών εταιρειών και στα 1872, ιδρύει την πρώτη συνεργατική τράπεζα στη Γερμανία.

Οι συνεργατικές αρχές και κατευθύνσεις που διατύπωσε ο Raiffesein απέκτησαν ιδιαίτερη σημασία στην Κύπρο και στην Ελλάδα, καθώς η ίδρυση του συνεργατισμού, στις αρχές του 20^{ου} αι., βασίσθηκε σ' αυτές τις αρχές, όπως και στο σύστημα Schulze – Delitzch, που δημιουργήθηκε στις αστικές κυρίως περιοχές της Γερμανίας.¹⁰

Το Συνεργατικό κίνημα στην Ελλάδα

Πάνω στις αρχές και κατευθύνσεις του γερμανικού συνεργατικού κινήματος στηρίχτηκε και η συνεταιριστική κίνηση στην Ελλάδα. Ο Δημήτριος Στ. Μαυροκορδάτος

---

⁹ Γεωργής, ο.π., σ. 14, 67 – 74. Ηρακλέους, *Συνεργατισμός 1909 – 2006*, σ. 37, 38. Ηρακλέους, *Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα*, σ. 29, 30.

¹⁰ Γεωργής, ό.π., σ. 15, 75 -87. Ηρακλέους, *Συνεργατισμός 1909 – 2006*, σ. 32 – 37.

(1821 – 1875) στο βιβλίο του *Περί Πιστωτικών Τραπεζών του λαού*, που συνέγραψε στη Δρέσδη στα 1869, προβάλλει το γερμανικό συνεργατικό σύστημα.

Κατά την ίδια εποχή, οι Αριστείδης Οικονόμου, Ιωάννης Βλασσόπουλος, Γεώργιος Καββαδίας και άλλοι πρωτοπόροι οπαδοί του συνεργατισμού προβάλλουν και διαδίδουν τις συνεταιριστικές ιδέες.

Η απουσία νομικού πλαισίου, κρατικής στήριξης και συνεταιριστικής κουλτούρας οδήγησαν όλες αυτές τις προσπάθειες σε παρακμή και διάλυση, στα τέλη του 19ου αι.

Η ίδρυση στα 1900, στον Αλμυρό της Μαγνησίας του «Μετοχικού Γεωργικού Συλλόγου» αποτελεί και την αφετηρία του συνεργατισμού στην Ελλάδα. Πρωτοστάτες στην ίδρυση του Συλλόγου υπήρξαν ο δάσκαλος Νικόλαος Μιχόπουλος και ο γεωπόνος Δημήτριος Γρηγοριάδης.

Ο «Μετοχικός Γεωργικός Σύλλογος» λειτουργούσε βάσει του καταστατικού του, που στηριζόταν στις συνεργατικές αρχές που ίσχυαν στην Ευρώπη. Το καταστατικό του συλλόγου ίσχυε μέχρι το 1914, οπότε και ψηφίστηκε ο «Περί Συνεταιρισμών» Νόμος 602/1914.¹¹

---

¹¹ Γεωργής, ό.π., σ. 15, 16, 95 – 116.

Ο Συνεργατισμός και η Κύπρος - Η Αγγλική Επικυριαρχία (1878)

Αιτήματα για ίδρυση Αγροτικής Τράπεζας

Στα 1878, μετά από μυστική συμφωνία και διπλωματία, τη λεγόμενη «ληστρική συμφωνία» ή «δωροδοκία της Κύπρου», όπως αναφερόταν, η Κύπρος μεταβαίνει από την οθωμανική κατοχή και κυριαρχία στη βρετανική διοίκηση και επικυριαρχία. Η κατάσταση στην οποία βρισκόταν το νησί ήταν χαώδης και τραγική. Ο Ουίστον Τσώρτσιλ τόνιζε, στις 19 Οκτωβρίου 1907, ότι η Κύπρος περιήλθε κάτω από τη βρετανική κατοχή «κατεστραμμένη και εξαντλημένη από αιώνες φρικτής κακομεταχείρισης».¹²

Τον Δεκέμβριο του 1879, συντάχθηκε το Παγκύπριο Υπόμνημα των Αρχιερέων της Κύπρου προς τον Πρώτο Αρμοστή, Sir Garnet Wolseley. Αφού έγινε αναφορά για τη σημασία της γεωργίας και τα προβλήματα των γεωργών, την τοκογλυφία, τις ανομβρίες, την ακρίδα, τις φτωχές εσοδείες, την πτώση των τιμών των δημητριακών, τη φορολογία κατέληξε στην αναγκαιότητα ίδρυσης γεωργικής τράπεζας, που θα στήριζε τους αγρότες και θα δάνειζε «επί μετρίω τόκω».

Το ανωτέρω υπόμνημα ήταν το πρώτο επίσημο αίτημα για ίδρυση γεωργικής τράπεζας στα χρόνια της Βρετανικής κυριαρχίας.¹³

Ακολούθησαν κι άλλες προσπάθειες για ίδρυση Γεωργικής Τράπεζας στα 1881, στα 1884 με ενέργειες του Μητροπολίτη Κιτίου Κυπριανού Οικονομίδα.

Ακολούθως, στα 1888, ο Γεώργιος Γούσιος, διευθυντής της Αγγλοαιγυπτιακής Τράπεζας, προσφέρει για δεύτερη φορά κεφάλαια για ίδρυση της τράπεζας αλλά και αυτή η πρότασή του, όπως και εκείνη του 1881, δεν ευδοκίμησαν.¹⁴

Η άρνηση των Βρετανών, για ικανοποίηση των αιτημάτων των Κυπρίων, οδήγησε στη λήψη απόφασης για αποστολή πρεσβείας προς το Λονδίνο με επικεφαλής τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου, Σωφρόνιο. Η πρεσβεία αναχώρησε τελικά, τον Μάιο του 1889

---

¹² Σταύρος Παντελής, *Η Νέα Ιστορία της Κύπρου*, Εκδ. Ι Φλώρος, μτφρ. Ε. Ταμβάκη, Αθήνα 1986, σ. 69, 73. Φίλιος Ζαννέτος, *Ιστορία της Νήσου Κύπρου, Από την Αγγλική Κατοχή μέχρι το 1911*, τόμος Β, Εκδ. Επιφανίου, ²1997, σ. 8 – 42, 473 – 474.

¹³ Ζαννέτος, ό.π., σ. 150, 151. Γεωργής, ό.π., σ. 145, 146.

¹⁴ Ζαννέτος, ό.π., σ. 527, 528. Γεωργής, ό.π., σ. 147, 148.

και ανάμεσα στα άλλα αιτήματα ζητούσε λήψη μέτρων για ενίσχυση της γεωργίας και ίδρυση γεωργικής τράπεζας.¹⁵

Η απροθυμία των Άγγλων, ο φόβος τους ως προς τις προθέσεις ή τις δυνατότητες των Κυπρίων για αποπληρωμή των χρεών, η άρνηση των Βρετανών για εγγύηση των κεφαλαίων, τα συμφέροντα Άγγλων και Κύπριων τοκογλύφων, δεν επέτρεψαν να υλοποιηθεί η ίδρυση αγροτικής τράπεζας και άφησαν να χαθούν προσφορές, όπως του Γούσιου και του Laffon και έμειναν ανεκμετάλλευτες μελέτες, όπως αυτή του Παναγιώτη Γεννάδιου.¹⁶

Η Γεωργική Τράπεζα ιδρύθηκε τελικά, στα 1925, με βάση τον νόμο του 1890, «Περί Γεωργικής Τράπεζας», με σύμπραξη κυβερνητικών κεφαλαίων και της Οθωμανικής Τράπεζας. Η νέα τράπεζα είχε ως στόχο τη στήριξη των Συνεργατικών Ιδρυμάτων, αλλά λόγω του μικρού της κεφαλαίου και της υπονόμευσης από τους Τουρκοκυπρίους, δεν ευδοκίμησε και τελικά απορροφήθηκε από τη Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, το 1963.¹⁷

Συζητήσεις και προσπάθειες για τον Συνεργατισμό

Τα Συνεργατικά Ταμειυτήρια

Η άφιξη των Άγγλων στην Κύπρο, στα 1878, επέφερε ριζικές αλλαγές στη διοίκηση, στην υγεία, στη δικαιοσύνη, στις συγκοινωνίες, στην οικονομία. Η αύξηση του αριθμού των σχολείων, η κυκλοφορία εφημερίδων, η άφιξη Κυπρίων επιστημόνων από το εξωτερικό, μετέβαλαν τις κοινωνικές και μορφωτικές συνθήκες και συνέβαλαν δειλά δειλά στη δημιουργία αστικής τάξης.

Οι ιδέες και οι ειδήσεις για το Συνεργατικό Κίνημα στην Ευρώπη καταφθάνουν και στην Κύπρο. Ο Τύπος προβάλλει άρθρα σχετικά με τον συνεργατισμό, που θα στηρίξει τους γεωργούς και θα πατάξει την τοκογλυφία. Παράλληλα με το αίτημα για ίδρυση γεωργικής τράπεζας, εκδηλώνεται και η ανάγκη ίδρυσης μετοχικών ταμειυτηρίων και συνεργατικών ιδρυμάτων.¹⁸

---

¹⁵ Γεωργής, ό.π., σ. 127 – 129, 148, 149. Ζαννέτος, ό.π., σ. 541 – 548.

¹⁶ Γεωργής, ό.π., σ. 149 – 155, 161, 162.

¹⁷ Στο ίδιο, σ. 163 – 169, 171 – 173. Ηρακλέους, *Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα*, σ. 128.

¹⁸ Γεωργής, ό.π., σ. 175, 176.

Η πρώτη επίσημη συζήτηση για ίδρυση Λαϊκών Συνεργατικών Τραπεζών γίνεται στα 1887, στο Εκτελεστικό Συμβούλιο, κατόπιν ερωτήματος από τον Αρμοστή Sir Henry Bulwer, σχετικά με το αν θα μπορούσε να εφαρμοστεί στην Κύπρο το σύστημα των Ιταλικών Λαϊκών Τραπεζών.¹⁹

Στα 1890, ο αρχιλογιστής Swettenham, που ήταν αντίθετος με την ίδρυση Γεωργικής Τράπεζας, εισηγείται την ίδρυση λαϊκών συνεργατικών τραπεζών. Έτσι εγκρίνεται σύσταση τράπεζας στη Λευκωσία, με βάση τις Λαϊκές Τράπεζες της Ιταλίας και τις Τράπεζες Schulze – Delitzsch στη Γερμανία.

Η πρόταση αυτή του αρχιλογιστή Swettenham, για ίδρυση Τράπεζας του Λαού, αποτελεί την πρώτη προσπάθεια για οργάνωση συνεργατικού ιδρύματος στην Κύπρο, για τη σύσταση του οποίου ο Swettenham ετοίμασε και σχετικό σχέδιο. Οι προτάσεις αυτές απορρίπτονται και παρά την ψήφιση του «Περί τόκων νόμου» του 1882, οι τοκογλύφοι συνεχίζουν τις εργασίες τους, εκμεταλλευόμενοι τους πτωχούς γεωργούς, επιβάλλοντας τόκους από 12 – 20% ή και περισσότερα.²⁰

Μέσα σ' αυτό το κλίμα, η ανάγκη για αφύπνιση της αγροτικής τάξης και το αίτημα για βελτίωση του βιοτικού και πνευματικού επιπέδου οδήγησαν στην ίδρυση ταμειευτηρίων και αναγνωστηρίων, στα τέλη του 19^{ου} αι.

Τα αναγνωστήρια, για τη διάδοση των οποίων πρωτοστάτησε ο Νικόλαος Καταλάνος (1855-1933), καθηγητής από τη Λακωνία, προέβαλλαν τις αρετές της αποταμίευσης και τις πλείστες φορές, στις ενορίες και στα χωριά, ιδρύονταν ταυτόχρονα αναγνωστήρια και ταμειυτήρια.

Τα ταμειυτήρια αποτελούν μια προσυνεργατική προσπάθεια και όσα λειτουργούσαν στις πόλεις μετεξελίχθηκαν σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και στη συνέχεια σε τράπεζες. Τα ταμειυτήρια όμως της υπαίθρου είτε διαλύθηκαν είτε εξελίχθηκαν σε συνεργατικές εταιρείες, κατά το πρότυπο της «Χωρικής Τράπεζας Λευκονοίκου» (1909). Λειτουργούσαν με βάση τις αρχές Raiffeisen, που προωθούσε ο Ιωάννης Οικονομίδης και μετά την ψήφιση του «Περί Συνεργατισμού Νόμου» 1914, εγγράφηκαν ως Συνεργατικές Εταιρείες.²¹

---

¹⁹ Ζαννέτος, ό.π., σ. 592.

²⁰ Γεωργής, ό.π., σ. 175 – 187.

²¹ Στο ίδιο, σ. 191 – 193.

Το πρώτο ταμειυτήριο ιδρύεται, στα 1897 στη Λευκωσία, με την ονομασία «Ταμείον Οικονομίας».

Στα 1899, ιδρύεται, στη Λευκωσία και πάλιν, το δεύτερο ταμειυτήριο με την ονομασία «Η Λευκωσία». Αποτελεί μια μεγάλη συνεργατική προσπάθεια που εξελίχθηκε σε εμπορική τράπεζα. Ο ιδρυτής του, Ιωάννης Οικονομίδης (1864-1934), εναρμόνισε στα κυπριακά δεδομένα το σύστημα των γερμανικών πιστωτικών συνεταιρισμών, Schulze – Delitzsch.

Μετά τη μεγάλη επιτυχία του ταμειυτηρίου, ξεκίνησαν από τα 1907 οι διεργασίες για μετατροπή του σε τράπεζα. Έτσι, τον Φεβρουάριο του 1912, υπογράφηκε ανάμεσα στους μετόχους συμβόλαιο, για μετατροπή του Ταμειυτηρίου σε ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία «Τράπεζα Κύπρου». Στα 1899, αρχίζει τη λειτουργία του στη Λευκωσία το ταμειυτήριο «Η Αγάπη», ως πρωτοβουλία των μελών του αναγνωστηρίου «Η αγάπη του λαού», του οποίου μέντορας ήταν ο Νικόλαος Καταλάνος.²²

Μετά τη Λευκωσία, ακολούθησε η ίδρυση Λαϊκών Ταμειυτηρίων και στις άλλες πόλεις και στα 1899, ιδρύθηκε στην Πάφο το «Λαϊκό Ταμειυτήριο», με άγνωστη τύχη. Στην Κερύνεια ιδρύεται την ίδια χρονιά το Λαϊκό Ταμειυτήριο «Η Κερύνεια», το οποίο μετά και από τις ζημιές, εξαιτίας του Α' Παγκοσμίου πολέμου, διαλύεται γύρω στο 1920.²³

Στην Αμμόχωστο, στα 1900, ιδρύεται το ταμειυτήριο «Η Σαλαμίζ». Με την ίδια επωνυμία λειτουργούσε από τα 1892 αναγνωστήριο, κοινωνικός και πνευματικός πυρήνας της πόλης. Το ταμειυτήριο «Η ΣΑΛΑΜΙΣ» γνώρισε μεγάλη επιτυχία και στα 1925, όπως συνέβη και με τα άλλα μεγάλα αστικά ταμειυτήρια, εξελίχθηκε σε Τράπεζα με την επωνυμία «Τράπεζα Αμμοχώστου».

Το 1943, το Διοικητικό Συμβούλιο της Τράπεζας όπως και αυτά άλλων μικρών επαρχιακών τραπεζών αποφάσισαν να συγχωνευθούν με την Τράπεζα Κύπρου με την επωνυμία πλέον, «Τράπεζα Κύπρου Λτδ».

Το «Κυβερνητικό Ταμειυτήριο», ιδρύεται στη Λευκωσία στα 1900. Σ' αυτό περιήλθαν όλα τα αποθέματα για ίδρυση Γεωργικής Τράπεζας, το ταμείο ακριδικού φόρου, τα έσοδα από τόκους χρεών προς το Δημόσιο και άλλα.

---

²² Στο ίδιο, σ. 193 – 226.

²³ Στο ίδιο, σ. 227 – 229, 233.

Το «Δημόσιο αυτό Δανειστικό Ταμείο» είχε αναπτυξιακό χαρακτήρα και λειτουργούσε ως δημόσια αναπτυξιακή τράπεζα. Υπήρχαν όμως αρκετοί περιορισμοί στη λειτουργία του και τελικά δεν κατάφερε να κερδίσει την εμπιστοσύνη του λαού.²⁴

Μετά την ίδρυση του αναγνωστηρίου «Η Ορθοδοξία» στον Άγιο Δομέτιο, το 1900, ακολούθησε η ίδρυση του ταμειυτηρίου «Άγιος Δομέτιος», το 1901. Στα 1901, η ίδρυση του «Λαϊκού Ταμειυτηρίου Λεμεσού» αποτελεί την πρώτη συνεργατική προσπάθεια για ίδρυση συνεταιριστικού σωματείου τεχνιτών. Την πρωτοβουλία για πραγμάτωση της ίδρυσης του ταμειυτηρίου αναλαμβάνει στη συνέχεια το σωματείο, «Η Αναγέννησις». Μετά από αρκετές δυσκολίες τόσο από κυβερνητικής πλευράς όσο και από μέρους των μετόχων, τον Μάρτιο του 1924, η γενική συνέλευση αποφασίζει τη διάλυση του ταμειυτηρίου και την ίδρυση της «Λαϊκής Τράπεζας της Λεμεσού». Έτσι, την 1^η Ιανουαρίου 1925, αρχίζει τη λειτουργία της η «Λαϊκή Τράπεζα».²⁵

Ακολουθούν στα 1901, τα ταμειυτήρια «Το Παραλίμνι», «Η Πρόοδος» στο Καϊμακλί, το ταμειυτήριο «Ο Στρόβολος», που προωθήθηκε μέσα από κύκλους του Αναγνωστηρίου «Ομόνοια». Το αναγνωστήριο «Ομόνοια» ιδρύθηκε στα 1900 και υπήρξε πνευματικό και πολιτιστικό κέντρο με κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες στην περιοχή.

Ταμειυτήρια ιδρύονται σε όλη την Κύπρο: στη Λακατάμια, στην Πάφο, στην Κυθρέα, στην Λάνια, στα Λεύκαρα, στη Βάσα, στη Μόρφου, όπου ιδρύθηκε ο «Ταμειυτικός Σύνδεσμος Μόρφου», «Το Ταμειυτήριο Οικονομία», ο «Μελισσοκομικός Σύνδεσμος».²⁶

Το Συνεργατικό πνεύμα υπήρξε εντονότατο στη Μόρφου. Τον Μάιο του 1927, είχε ιδρυθεί στη Μόρφου η πρώτη Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία (ΣΠΕ), σύμφωνα με τον «Νόμο Περί Συνεργατισμού», του 1914. Στα 1924, λειτούργησε και ταμειυτήριο ως παράρτημά της. Στη Μόρφου ιδρύθηκε επίσης, στα 1935, «Συνεργατική Εταιρεία Καταναλώσεως», Συνεργατικό, δηλαδή, Παντοπωλείο που συστεγάστηκε με την ΣΠΕ σε ιδιόκτητο κτήριο. Ιδρύθηκε στη συνέχεια «Συνεργατικός Σύνδεσμος Κηπουρών» για τη διάθεση των πορτοκαλιών. Η Μόρφου, γενικά, υπήρξε ένα από τα σημαντικότερα κέντρα

---

²⁴ Στο ίδιο, σ. 234 – 240.

²⁵ Στο ίδιο, σ. 240 – 250.

²⁶ Στο ίδιο, σ. 251 – 260, 280 – 283.

του κυπριακού συνεργατισμού που ανέδειξε την πόλη σε αξιόλογο διοικητικό, πνευματικό, εκπαιδευτικό, οικονομικό και εμπορικό κέντρο.²⁷

Στα 1924, με πρωτοβουλία του Αγησίλαου Αρτέμη πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία Παγκύπρια σύσκεψη των αντιπροσώπων των ταμειυτηρίων, υπό την προεδρία του Αρτέμη. Στη σύσκεψη παρευρισκόταν και ο Ιωάννης Οικονομίδης, εκπροσωπώντας το ταμειυτήριο Λευκονοίκου και όχι την Τράπεζα Κύπρου.

Η σύσκεψη πραγματοποιήθηκε, για να αντιμετωπισθούν οι πιέσεις της αγγλικής κυβέρνησης, που επιδίωκε να πλήξει τον συνεργατικό χαρακτήρα, την αυτονομία και αξιοπιστία των ταμειυτηρίων, προς ενίσχυση του κυβερνητικού ταμειυτηρίου, που δεν τύγχανε ευρείας αποδοχής. Το «Κυπριακό Ταμειυτήριο» τελικά, στα 1924, μετεξελίσσεται σε ανώνυμη εταιρεία με ονομασία «Κυπριακό Ταμειυτήριο ΛΤΔ» και στα 1945, εξαγοράζεται από την «Τράπεζα Κύπρου».²⁸

Στα 1904, ιδρύθηκε στη Λάρνακα το Ταμειυτήριο «Η Λάρναξ» με ταυτόχρονη ίδρυση και αναγνωστηρίου. Η Λάρνακα άργησε, σχετικά, να προχωρήσει στις συνεργατικές ιδέες, λόγω και της λειτουργίας της Οθωμανικής Τράπεζας, εξαιτίας αδιαφορίας και αυτάρκειας των μεγάλων οικογενειών, αλλά και λόγω σχετικών αντιπαράθεσων²⁹.

Στη Λάρνακα λειτούργησε, στα 1906, το ταμειυτήριο «Η Ομόνοια». Ο Λουκής Ζ. Πιερίδης διετέλεσε πρόεδρος του ταμειυτηρίου. Στα 1924, μετά την ψήφιση του «Περί Ταμειυτηρίων» νόμου του 1922, το ταμειυτήριο «Η Λάρναξ» μετατράπηκε σε τράπεζα με την ονομασία «Τράπεζα Λάρνακος» που συγχωνεύθηκε, στα 1943, με την «Τράπεζα Κύπρου».

Παράλληλη πορεία διέγραψε, στα 1906 στην Πάφο, το ταμειυτήριο «Η Μέλισσα», που στα 1944 συγχωνεύθηκε με την Τράπεζα Κύπρου.

Ταμειυτήρια επίσης λειτουργούν σε πολλές κοινότητες πχ. στη Λύση, στην Ασγάτα, στην Αγκαστίνα, στο Στρουμπί, στην Αγλαντζιά, στην Καλαβασό, στη Δρούσια, στο Κοιλάνι στην Περιστερονοπηγή, στη Λάπηθο, στον Καραβά, παντού σε όλη την Κύπρο.³⁰

---

²⁷ Στο ίδιο, σ. 283 – 291.

²⁸ Στο ίδιο, σ. 263 – 280.

²⁹ Στο ίδιο, σ. 291 – 294.

³⁰ Στο ίδιο, σ. 295 – 315, 321 – 326.

Οι πρώτες Συνεργατικές Τράπεζες στην Πάφο

Η αφητηρία του Κυπριακού Συνεργατισμού τοποθετείται στην Πάφο. Οι ιδέες του William Bevan, γραμματέα του κυβερνητικού δανειστικού ταμείου και αναπληρωτή διευθυντή γεωργίας, για ίδρυση αγροτικών τραπεζών αλληλοβοήθειας, με βάση το σύστημα Raiffeisen, βρήκαν απήχηση στην Πάφο. Στα 1904, σε πέντε χωριά της Πάφου, στην Πέγεια, στη Χλώρακα, στην Έμπα, στην Κισσόνεργα και στη Μεσόγη, ιδρύθηκαν οι πρώτες συνεργατικές τράπεζες. Αργότερα, στα 1907, ιδρύεται αγροτική τράπεζα με βάση το σύστημα Raiffeisen και στη Λυσό.

Η ίδρυση αγροτικών τραπεζών αλληλοβοήθειας στην επαρχία Πάφου οφείλεται και στις προσπάθειες του Βρετανού διοικητή Πάφου, Clarence Wodehouse, του Έλληνα μουδέρη και του δασκάλου αδερφού του, που βοήθησαν στο να καρποφορήσουν οι ιδέες Bevan.

Δυστυχώς, τα πρώτα αυτά συνεργατικά ιδρύματα που λειτούργησαν στην επαρχία Πάφου, μετά την πρώτη πενταετία λειτουργίας, άρχισαν να παρακμάζουν, λόγω αντιζηλιών, διαφωνιών, καχυποψίας, αδιαφορίας του νέου διοικητή Πάφου και οδηγήθηκαν στη διάλυση. Έτσι χάθηκε η πρώτη προσπάθεια στην ιστορία του Κυπριακού Συνεργατισμού.³¹

Η ίδρυση της πρώτης Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας στο Λευκόνοικο

Η πρώτη ουσιαστική, οργανωμένη και με μεγάλη διάρκεια ζωής, συνεργατική εταιρεία, ιδρύθηκε στο Λευκόνοικο, στις 22 Νοεμβρίου 1909, με την επωνυμία «Χωρική Τράπεζα Λευκονοίκου». Μερικούς μήνες πιο πριν όμως, από τον Απρίλιο του 1909, λειτουργούσε στην ίδια κοινότητα το «Ταμειυτήριο Λευκονοίκου», με πρότυπο το «Ταμειυτήριο Λευκωσίας» (μετεξελίχθηκε σε Τράπεζα Κύπρου).

Η απαλλαγή και η πάταξη της τοκογλυφίας και η στήριξη των γεωργών, τόσο του Λευκονοίκου όσο και των γύρω χωριών, υπήρξαν οι βασικές αιτίες που οδήγησαν στην ανάπτυξη του συνεργατισμού στην περιοχή.

Τόσο το «Ταμειυτήριο Λευκονοίκου» όσο και η «Χωρική Τράπεζα Λευκονοίκου» ιδρύθηκαν με πρωτοβουλίες των ίδιων προσώπων, του Ιωάννη Οικονομίδη, του Μάρκου Χαραλάμπους και του Μιχάλη Παπαπέτρου. Ο Ιωάννης Οικονομίδης υπήρξε επιφανής προσωπικότητα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής του τόπου και διετέλεσε

---

³¹ Στο ίδιο, σ. 385 – 393.

πρόεδρος του Συμβουλίου των εφόρων της «Χωρικής Τράπεζας Λευκονοίκου». Ο Μάρκος Χαραλάμπους υπήρξε Διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου στο Λευκόνοικο, ενέπνεε εμπιστοσύνη και είχε μεγάλη κοινωνική επιρροή. Διετέλεσε Γραμματέας και Ταμίας της Εταιρείας. Τέλος, ο Μιχαήλ Παπαπέτρου υπήρξε Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου.

Η σωστή λειτουργία της «Χωρικής Τράπεζας Λευκονοίκου», η οποία αργότερα μετονομάστηκε σε «Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Λευκονοίκου», η στήριξη των μελών της, η αντιμετώπιση του προβλήματος των αγροτικών χρεών μέσα από την εταιρεία, οδήγησαν στην εξάπλωση του Συνεργατισμού σ' ολόκληρη την Κύπρο. Ακολούθησε μετά, στα 1937 και η ίδρυση της «Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας». Έτσι, λοιπόν η συνεργατική προσπάθεια στο Λευκόνοικο θεωρείται ως η πρώτη οργανωμένη συνεργατική εταιρεία και η πρώτη συνεργατική κίνηση στην Κύπρο.³²

Η επωφελής για τα μέλη της λειτουργία της «Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Λευκονοίκου» οδήγησε στην ίδρυση του πρώτου Συνεργατικού Παντοπωλείου στην Κύπρο, στα 1933. Το παράδειγμα του Λευκονοίκου ακολούθησαν και πολλές άλλες κοινότητες σ' ολόκληρη την Κύπρο. Παράλληλη πορεία ακολούθησε και η Αραδίππου.

---

³² Στο ίδιο, σ. 395 – 439. Ηρακλέους, *Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα*, σ. 31 – 34. Ηρακλέους, *Συνεργατισμός 1909 – 2006*, σ. 68 -70. Αντρέας Σοφοκλέους, «Συνεργατισμός», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τόμος 12, Έκδ. Φιλόκυπρος, Λευκωσία 1990, σ. 356 – 358.

Οι συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων της Αραδίππου κατά τα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας

Η Αραδίππου, η πολυπληθέστερη κοινότητα της Επαρχίας Λάρνακας, αντιμετώπιζε, όπως και η υπόλοιπη Κύπρος, τα ίδια οικονομικά προβλήματα, αναφορικά με την τάξη των εργατών και αγροτών, που αποτελούσαν τη συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων. Η ανεργία και οι άσχημες συνθήκες στον τομέα της γεωργίας άφηναν εκτεθειμένους τους κατοίκους είτε στις αρπαχτικές ορέξεις των τοκογλόφων είτε τους οδηγούσαν στην ξενιτιά.

Οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων της Αραδίππου, κατά τα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας και κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αι., καταμετρούνται μέσα από προφορικές συνεντεύξεις - μαρτυρίες των γηραιότερων κατοίκων, αλλά και μέσα από τον Τύπο της Εποχής.

Η μεγάλη περίοδος ανομβρίας του 1887 οδήγησε επιτήδειους ψευδοπροφήτες στη διάδοση προφητειών για, δήθεν, μεγάλες καταστροφές, μέχρι και καταποντισμό της Κύπρου, όπως διέδιδε προφήτισσα που κυκλοφορούσε μεταξύ Αραδίππου και Λάρνακας, διαδίδοντας τις προφητείες της περί εσχάτων.³³

Οι καταστροφικές συνέπειες στη γεωργία λόγω της παρατεταμένης ανομβρίας οδήγησαν τον Βοντιτσιάνο, αιρετό μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου, να θέσει ενώπιον του Συμβουλίου τα αιτήματα των κατοίκων της Αραδίππου, των Λιβαδιών, Μεννόγιας, Κοφίνου και άλλων χωριών της περιοχής, για λήψη «της φορολογίας της δεκάτης εις είδος», αίτημα το οποίο και εγκρίθηκε.³⁴

Οι άσχημες οικονομικές συνθήκες και η δυσπραγία των κατοίκων είχαν ως συνέπεια και την αύξηση της εγκληματικότητας και κυρίως την έξαρση των ζωοκλοπών.³⁵ Συμπληρώνοντας το άγριο σκηνικό της καταστροφής, σμήνος ακρίδων καταστρέφει κάθε μορφή φυτείας στο πέρασμά του, στην περιοχή Λάρνακας και Αραδίππου.³⁶ Το θλιβερό τοπίο ολοκληρώνεται με καταστροφικές βροχές και πλημμύρες.³⁷

³³ Σάλλιγζ, Λεμεσός 9 Μαρτίου 1887.

³⁴ Αλήθεια, Λεμεσός 17/29 Μαρτίου 1890. Αλήθεια, Λεμεσός 28 Μαρτίου /9 Απριλίου 1890. Ένωσις, Λάρνακα 6/18 Απριλίου 1890. Φωνή της Κύπρου, Λευκωσία 30 Μαρτίου /11 Απριλίου 1890.

³⁵ Ένωσις, Λάρνακα 2/14 Νοεμβρίου 1890. Ελευθερία, Λευκωσία 3 Σεπτεμβρίου 1932. Ελευθερία, Λευκωσία 5 Σεπτεμβρίου 1934. Ελευθερία, Λευκωσία 22 Σεπτεμβρίου 1934.

³⁶ Ένωσις, Λάρνακα 14/26 Μαρτίου 1891.

³⁷ Νέον Έθνος, Λάρνακα 25 Οκτωβρίου /6 Νοεμβρίου 1897. Νέον Έθνος, Λάρνακα 23 Μαΐου 1925.

Όλη αυτή η δυστυχία, η φτώχεια και η ανέχεια των κατοίκων της Αραδίππου οδηγεί τον Φίλιο Ζαννέτο, αιρετό μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου, να θέσει ενώπιον των υπολοίπων μελών αίτημα των κατοίκων της Αραδίππου για «αναστολή των φόρων, ένεκα της δυστυχίας» και για έναρξη στην περιοχή δημοσίων έργων.³⁸

Επομένως, μέσα σε συνθήκες φτώχειας, χρεοκοπίας και δυστυχίας άρχισαν να ωριμάζουν οι ιδέες για αυτοβοήθεια, αλληλοβοήθεια, αλληλεγγύη, αποταμίευση, δηλ., οι συνεργατικές ιδέες και αξίες.

---

³⁸ *Αλήθεια*, Λεμεσος 12 Ιουλίου 1902.

Οι πρώτες προσυνεργατικές προσπάθειες στην Αραδίππου

Μέσα στις δύσκολες συνθήκες δυσπραγίας που αναφέρθηκαν και κάτω από την πίεση των τοκογλύφων, των άσχημων καιρικών συνθηκών, της ακρίδας και επιπρόσθετα υπό την πίεση της υψηλής φορολογίας, ο εργατικός και φιλοπρόοδος κόσμος της Αραδίππου, προκειμένου να επιβιώσει, να ορθοποδήσει καθώς και να μορφώσει και να αποκαταστήσει τα παιδιά του, ακολούθησε τους δρόμους που άνοιξαν οι πρώτοι συνεργατιστές στην Ευρώπη, στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες περιοχές της Κύπρου.

Η συνεταιριστική προσπάθεια και η συνεργατική πρωτοβουλία διαφαίνεται μέσα από την πρώτη παραγγελία προς το Γεωργικό Τμήμα εκατόν (100) νέου τύπου αρότρων. Τα εβδομήντα (70) άροτρα παραγγέλθηκαν για το Λευκόνοικο ενώ τα υπόλοιπα τριάντα (30) για την Αραδίππου. Τα άροτρα από 35 σελίνια το καθένα θα παραδίδονταν προς τους γεωργούς προς 10 σελίνια, αναφορικά με αυτή την πρώτη ομαδική παραγγελία.³⁹

Τον Ιούνιο του 1879 ιδρύονται ταυτόχρονα δύο αναγνωστήρια στην επαρχία Λάρνακας, ένα στην Αραδίππου και ένα στα Λεύκαρα.⁴⁰ Αργότερα στα 1909, ιδρύεται στην Αραδίππου ταμιευτήριο, με προοπτική λειτουργίας μιας τριετίας, με την επωνυμία «Ταμιευτήριο η Αραδίππος».⁴¹ Η λειτουργία του Ταμιευτηρίου, όπως αναφέρεται στον Τύπο, ξεκίνησε από την προηγούμενη της ανακοίνωσης Κυριακή, κάτω από «αίσιους οиωνούς». Οι μετοχές ανήλθαν στις διακόσιες εβδομήντα (270), με προοπτική να διπλασιασθούν. Η διαχειριστική επιτροπή του Ταμιευτηρίου αποτελείτο από τους: Χριστόδουλο Στυλιανού, Θεόδωρο Στυλιανού, Νικόλαο Μ. Παγώνη, Λουκά Θεοδούλου και Χ. Ευαγγελίδου. Ταμίας εξελέγη ο Παύλος Μούσκος και Γραμματέας ο διευθυντής του Αρρεναγωγείου, Κωνσταντίνος Χατζηκακός. Σύμφωνα με την ανακοίνωση, μέτοχοι γίνονταν δεκτοί από άλλες πόλεις και χωριά, μέχρι «της 1^η προσεχούς Νοεμβρίου». Η τιμή πώλησης των μετοχών ανερχόταν στα είκοσι έξι (26) σελίνια ετησίως, με δυνατότητα καταβολής σε εβδομαδιαίες δόσεις προς μισό σελίνιο. Συνεχίζοντας το δημοσίευμα αναφέρει ότι, λόγω του φιλοπρόοδου πνεύματος των Αραδιπιωτών, καταβάλλονται προσπάθειες για ίδρυση και δεύτερου ταμιευτηρίου. Προστίθεται, όμως

³⁹ *Νέον Έθνος*, Λάρνακα 2/15 Αυγούστου 1908.

⁴⁰ *Νέον Κίτιον*, Λάρνακα 13/25 Ιουνίου 1879.

⁴¹ *Νέον Έθνος*, Λάρνακα 5/18 Σεπτεμβρίου 1909.

και το σχόλιον ότι είναι προτιμότερο να παραμείνει ένα και ισχυρό ταμειντήριο, γιατί «εν τη ενώσει η ισχύς».⁴²

Οι κάτοικοι της Αραδίππου στην προσπάθειά τους για βελτίωση των συνθηκών ζωής τους, σε συνεδρία του Νομοθετικού Συμβουλίου, ημερομηνίας 11 Μαΐου 1923, θέτουν αίτημα, από κοινού με τους κατοίκους των Λιβαδιών, της Πύλας, των Τρούλλων και άλλων κοινοτήτων της περιοχής, για δάνεια προς τις Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες από το Δανειστικό Ταμείο, για επιβολή δασμών επί των εισαγομένων αλεύρων και σιτηρών, προφανώς, για προστασία της ντόπιας παραγωγής και ζητούσαν, επίσης, μείωση των δικαστικών και δικηγορικών τελών.⁴³

Οι ατυχίες του γεωργικού κόσμου της Αραδίππου αλλά και των υπολοίπων Κυπρίων, λόγω της αστάθειας των καιρικών συνθηκών οδηγούν σε συλλογικές προσπάθειες των αγροτών για διεκδικήσεις από την κυβέρνηση. Έτσι, στα 1924, λόγω της καταστροφής εξαιτίας της ανομβρίας, οι κάτοικοι της Αραδίππου υποβάλλουν αίτημα για δάνειο σπόρο, ίδρυση γεωργικής τράπεζας και κατάργηση της φορολογίας της δεκάτης.⁴⁴

Αξιόλογη συνεργατική προσπάθεια υπήρξε ο «θαυμάσιος», όπως χαρακτηρίζεται, σχολικός κήπος της Αραδίππου, ο «προοδευτικός», όπως χαρακτηρίστηκε, Δεντροκομικός Σύνδεσμος που προϋπήρχαν του Αμπελουργικού Συνδέσμου. Στον Αμπελουργικό Σύνδεσμο εγγράφηκαν αρκετά μέλη, που διέθεταν πέραν των διακοσίων πενήντα (250) κυπριακών σκαλών.⁴⁵

Οι πρώτες αυτές προσυνεργατικές προσπάθειες υπήρξαν οι προπομποί του Συνεργατισμού στην Αραδίππου, που πραγματώνεται με την ίδρυση της πρώτης Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας, στα 1927.

---

⁴² Στο ίδιο.

⁴³ *Ελευθερία*, Λευκωσία 12 Μαΐου 1923.

⁴⁴ *Νέον Έθνος*, Λάρνακα 2 Αυγούστου 1924.

⁴⁵ *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, Λευκωσία 28 Σεπτεμβρίου 1927.

Η Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου (1927)

Η ίδρυση της Γεωργικής Τράπεζας, στα 1925, που υπήρξε πάγιο αίτημα των Κυπρίων προς τους Βρετανούς, αποτελεί σταθμό στην ιστορία και ανάπτυξη του συνεργατικού κινήματος στην Κύπρο.⁴⁶

Η Γεωργική Τράπεζα, παρ' όλο που δεν εκπλήρωσε τον προορισμό της, σχετικά με τα αγροτικά χρέη, συνέβαλε στην ανάπτυξη του συνεργατικού κινήματος. Τα παρακάτω στοιχεία, σχετικά με τον αριθμό των εγγεγραμμένων συνεργατικών εταιρειών, ανάμεσα στα έτη 1924 και 1935, καταδεικνύουν τον βαθμό ενθάρρυνσης και την επίδραση που είχε η ίδρυση της Γεωργικής Τράπεζας στο συνεργατικό κίνημα.⁴⁷

Έτος	Αριθμός εγγεγραμμένων Συνεργατικών Εταιρειών
31/12/1924	28
31/12/1925	29
31/12/1930	326
31/12/1935	339

Κατά την περίοδο ανάμεσα στα 1925 και 1930 παρατηρείται η μεγάλη ανάπτυξη του συνεργατισμού. Κατ' αυτή την περίοδο και συγκεκριμένα, στις 14 Ιανουαρίου 1927, ιδρύεται και η Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου.⁴⁸ Η ίδρυση της «τόσω ωφελίμου διά την κοινότητα εταιρείας» ανακοινώνεται και στον Τύπο.⁴⁹ Τον πυρήνα της αποτελούσαν δώδεκα μέλη με προοπτική να αυξηθούν, λόγω εκδηλωμένης επιθυμίας κι

⁴⁶ Κυριάκος Ιακωβίδης «Το αίτημα ίδρυσης Αγροτικής Τράπεζας, 1878 - 1900» στο Γιώργος Γεωργής, *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, Τόμος Α, Παγκύπρια Συνεργατική Συνομοσπονδία, Λευκωσία 2015, σ. 145 – 174. Αγκαστινιώτης, ό.π., σ. 64 – 66. Ν. Κ. Λανίτης, ό.π., σ. 77 – 96.

⁴⁷ Αγκαστινιώτης, ό.π., σ. 58 – 69.

⁴⁸ Κρατικό Αρχείο Κύπρου (στο εξής ΚΑΚ): SA1:454/27, Ζαρίφης (RCCS) προς Colonial Secretary (CS), Κύπρος 14 Ιανουαρίου 1927.

⁴⁹ *Ισότης*, Λάρνακα 5 Φεβρουαρίου 1927. *Ελευθερία*, Λευκωσία 2 Νοεμβρίου 1932.

άλλων κατοίκων. Τα μέλη σε συνεδρία τους εξέλεξαν ομόφωνα την πρώτη διαχειριστική επιτροπεία που αποτελούνταν από τους πιο κάτω:⁵⁰

Σάββας Πίτσιλλος	Πρόεδρος
Αντώνης Χατζηττοφή	Γραμματέας
Σ.αββας Α. Χατζησάββα	Ταμίας
Γεώργιος Καϊμακλιώτης	Σύμβουλος
Μιχαήλ Καϊμακλιώτης	Σύμβουλος

Σύμφωνα με τους κανονισμούς, εξέλεξαν και επτά μέλη, ως Εποπτικό Συμβούλιο ενώ προστίθεται στο δημοσίευμα ότι «οι χωρικοί κατενόησαν το πνεύμα του συνεταιρισμού» και ότι «η εταιρεία θα χρεισθή μόνον Λ. 600». Συνεχίζοντας απονέμει «δίκαιο έπαινο εις τον δραστήριο επιμελητή της γεωργίας κ. Μιχαήλ Παπαϊακώβου, ο οποίος ομολογουμένως εργάζεται με αυτοθυσίαν διά τα τόσω ευεργετικά ζητήματα.»⁵¹

Κατά την ίδια χρονιά, στα 1927, ιδρύονται επίσης οι πιο κάτω Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες: ΣΠΕ Ορόκλινης, ΣΠΕ Μαζωτού, ΣΠΕ Κόρνου, ΣΠΕ Καλαβασού, ΣΠΕ Αγγλίσιδων, ΣΠΕ Οδούς, ΣΠΕ Λιμνιάτων, ΣΠΕ Περιοχών Σταυροβουνίου - Λευκάρων, ΣΠΕ Μόρφου, ΣΠΕ Αγροτικής Ανάπτυξης, ΣΠΕ Λετύμπου «Πρόοδος», ΣΠΕ Καλλέπειας «Οικονομία», ΣΠΕ Λυσού «Ομόνοια», ΣΠΕ Στρουμπίου «Εργασία», ΣΠΕ «Σταυρός Μίνθης» (Πάφου), ΣΠΕ Τσάδας, ΣΠΕ Τάλας, ΣΠΕ Πόλης Χρυσοχούς «Ομόνοια», ΣΠΕ Επισκοπής Πάφου «Μέλισσα», ΣΠΕ Αναρίτας «Ομόνοια», ΣΠΕ Αγίου Ηλία, ΣΠΕ Τύμπου, ΣΠΕ Αγίου Νικολάου (Αμμοχώστου), ΣΠΕ Δαυλού «Πρόοδος», και ΣΠΕ Κοντεμένου.⁵²

Η Εταιρεία σε ισοσκελισμένο ισολογισμό, ύψους £2197, 11 σελινιών και 2 γροσιών, με τη λήξη του πρώτου έτους λειτουργίας της, δηλ. στις 31 Δεκεμβρίου 1927, παρουσιάζει χρέος ύψους £1818 προς την Αγροτική Τράπεζα, £340 και 6 σελινιών προς άλλους πιστωτές και αποθεματικό ταμείο £39, 5 σελινιών και 2 γροσιών.⁵³

⁵⁰ *Ισότης*, Λάρνακα 5 Φεβρουαρίου 1927.

⁵¹ Στο ίδιο.

⁵² Κωνσταντίνος Κουράτος, «Χρονολόγιο Συνεργατικών Πιστωτικών Εταιρειών (ΣΠΕ)» στο Γιώργος Γεωργής, Χρίστος Κ. Κυριακίδης, Χαράλαμπος Γ. Χαράλαμπος (επιμ.), *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, τόμος Β, Λευκωσία 2017, σ. 422-431 (υπό έκδοση).

⁵³ ΚΑΚ: SA1:454/27, Ζαρίφης (RCCS) προς Colonial Secretary (CS), Κύπρος 23 Ιουλίου 1928.

Στον ισοσκελισμένο ισολογισμό του δεύτερου έτους λειτουργίας της Εταιρείας, στις 31 Δεκεμβρίου 1928, ύψους £2458, 15 σ. και 4 γρ., το δάνειο από την Αγροτική Τράπεζα ανέρχεται στις £2039, 15 σ. και 6 γρ., τα δάνεια από άλλους πιστωτές ανέρχονται στις £380, 10 σ., 7 γρ., ενώ το αποθεματικό ταμείο παραμένει το ίδιο.

Είναι προφανές ότι υπάρχει μέσα σε ένα χρόνο ανοδική πορεία δανεισμού της ΣΠΕ Αραδίππου, πέραν των £260. Τα ποσά αυτά είχαν σχεδόν καθ' ολοκληρίαν παραχωρηθεί ως δάνεια προς τα μέλη της ΣΠΕ.⁵⁴

Ο ισοσκελισμένος ισολογισμός, ημερομηνίας 31 Δεκεμβρίου 1932, ανέρχεται στις £3525, 15 σελίνια, 6 ½ πένες. Από το ποσό αυτό £3406, 14 σελίνια, 3 πένες, αποτελούν δάνεια από την Κυπριακή κυβέρνηση, την Αγροτική Τράπεζα και από άλλους πιστωτές. Το δε ύψος των δανείων, βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων προς τα μέλη, ανερχόταν στο ποσό των £2967, 5 σελίνια, 8 πένες.⁵⁵

Στον ισολογισμό αναφορικά με το έτος 1935, ύψους £4027, 2 σελινιών, 7 ¾ πενών, τα δάνεια της εταιρείας από την κυβέρνηση, τη Γεωργική Τράπεζα και άλλους πιστωτές ανέρχονταν στις £3717, 7 σελίνια, ½ πένες. Από αυτό το ποσό οι £2898-7σ.-7π. αποτελούσαν δάνεια από τη Γεωργική Τράπεζα, που δόθηκαν υπό μορφή μακροπρόθεσμων ή βραχυπρόθεσμων δανείων προς τα μέλη της Εταιρείας. Ο ισολογισμός, που υπογράφεται από τον επιθεωρητή Συνεργατικών Πιστωτικών Εταιρειών Ν. Γ. Συκάς, στις 24 Απριλίου 1936, συνοδεύεται από έκθεση του Εφόρου Συνεργατικών Πιστωτικών Εταιρειών, Β. J. Surridge, ημερομηνίας, 8 Μαΐου 1936.⁵⁶ Σύμφωνα με την έκθεση Surridge, που αφορά στα περιουσιακά στοιχεία και στις υποχρεώσεις της Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου, για το έτος 1935, η Εταιρεία είχε εκατόν ογδόντα ένα (181) μέλη και από αυτά, τα εξήντα τρία (63), χρωστούσαν μακροπρόθεσμα δάνεια με καθυστερήσεις, ύψους £1000, που ισοδυναμούσαν με το 1/3 των συνολικών οφειλών προς την Εταιρεία. Κατά τη διάρκεια της χρονιάς οι εισπράξεις γι' αυτές τις οφειλές ανήλθαν μόλις στις £90. Εκατόν είκοσι πέντε (125) μέλη χρωστούσαν προς την Εταιρεία βραχυπρόθεσμα δάνεια, ύψους £441, ενώ η Εταιρεία είχε υποχρεώσεις προς διάφορους πιστωτές, ύψους £586. Η αγορά γης

⁵⁴ ΚΑΚ: SA1:454/27, Ζαρίφης (RCCS) προς Colonial Secretary (CS), Κύπρος 28 Νοεμβρίου 1929.

⁵⁵ ΚΑΚ: SA1:454/27, Ζαρίφης(RCCS) προς Colonial Secretary (CS), Κύπρος 8 Ιουνίου 1933.

⁵⁶ ΚΑΚ: SA1:454/27, Registrar Co – Operative Credit Societies to Commissioner Larnaca, «Aradhippou C. C. S.», Κύπρος 8 Μαΐου 1936.

από μέλη ανερχόταν στο ποσό των £572, με ζημιές ύψους £494. Αναμενόταν να καλυφθεί το 1/3 της ζημιάς με ενέργειες εναντίον της περιουσίας άλλων μελών που χρωστούσαν προς την Εταιρεία. Σύμφωνα με την έκθεση του Εφόρου η κατάσταση της Εταιρείας ήταν «αξιοθρήνητη», προσθέτοντας ότι αμέσως μετά την εφαρμογή των προτεινομένων τροποποιήσεων, σχετικά με την εκκαθάριση συνεργατικών ιδρυμάτων, θα ήταν απαραίτητη και η εκκαθάριση και αυτής της εταιρείας.⁵⁷ Οι ισολογισμοί του 1936 και 1937 κινούνταν στα ίδια επίπεδα με εκείνα του 1935. Η έκθεση του Εφόρου Συνεργατικών Πιστωτικών Εταιρειών, Β. J. Sutridge, αναφορικά με το 1936, και ημερομηνίας 18 Ιανουαρίου 1938, περιγράφει με μελανά χρώματα την κατάσταση της Εταιρείας. Αναφερόταν σ' αυτήν ότι από τα εκατόν εβδομήντα τρία (173) μέλη οι ενενήντα οκτώ (98) ήταν χρεώστες. Σύμφωνα με την ανωτέρω έκθεση, κατά τα έτη 1936 και 1937, εισπράχθηκε από χρεώστες το ποσό των £592 και δυνάμει δικαστικής απόφασης, η εταιρεία Ν. Π. Λανίτης & ΣΙΑ έστειλε εντάλματα έναντι κινητής περιουσίας μελών, χωρίς να βρεθεί κινητή περιουσία για οικειοποίηση. Συνεχίζοντας, ο Έφορος ανέφερε ότι οι οφειλές των μελών σε μακροπρόθεσμα δάνεια ανερχονταν σε £706 ενώ σε βραχυπρόθεσμα σε £270. Ανέφερε επίσης ότι πρώτος στον κατάλογο των χρεωστών ήταν ο ίδιος ο γραμματέας, με βραχυπρόθεσμο δάνειο £16 για το οποίο δεν πλήρωσε ούτε μια δόση από το 1929. Παρενθετικά σχολίαζε ότι ο ετήσιος μισθός του γραμματέα ανερχόταν στις £30.

Η εταιρεία ήρθε σε συμφωνία με άτομα για πώληση ακίνητης περιουσίας, αλλά σε μερικές περιπτώσεις ο αγοραστής δεν πλήρωσε τίποτα, απλά καλλιεργούσε τη γη. Σε άλλες περιπτώσεις ο αγοραστής ήταν ο προηγούμενος κάτοχος της ακίνητης ιδιοκτησίας και η συμφωνημένη τιμή αγοράς ήταν το ποσό του χρέους του. Καταλήγοντας, ο Έφορος Συνεργατικών Πιστωτικών Εταιρειών ανέφερε ότι πριν διευθετηθούν οι περίπλοκες δοσοληψίες της Εταιρείας με τη Γεωργική Τράπεζα δεν ήταν δυνατό να ειπωθεί αν η Εταιρεία ήταν ικανή για επιβίωση.⁵⁸

Η Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου, αν και ξεκίνησε με πολύ ευοίωνες προοπτικές, ακολούθησε την τακτική πολλών άλλων Πιστωτικών Εταιρειών στην Κύπρο, που οδηγήθηκαν κι αυτές σε χρεοκοπία. Τα δάνεια που έδιναν δεν

---

⁵⁷ Στο ίδιο.

⁵⁸ ΚΑΚ: SA1:454/27, Registrar Co – Operative Credit Societies to Commissioner Larnaca, «Aradhippou C. C. S.», Κύπρος 18 Ιανουαρίου 1938.

χρησιμοποιήθηκαν τόσο για αναπτυξιακούς σκοπούς όσο για εξόφληση των χρεών των αγροτών προς τους τοκογλύφους, με αποτέλεσμα να καταλήξουν και πάλι οι αγρότες στον δανεισμό με κίνδυνο την απώλεια των περιουσιών τους. Επιπρόσθετα, η κακοδιαχείριση με την ανεξέλεγκτη παροχή δανείων, χωρίς τις δέουσες εξασφαλίσεις από μέρους των δανειζομένων, η οικονομική κρίση του 1929 και η παρατεταμένη ανομβρία των ετών 1931 και 1932 υπήρξαν ανασταλτικοί παράγοντες για την πρόοδο της Εταιρείας. Παρόμοιας φύσης προβλήματα αντιμετώπιζαν και άλλες συνεργατικές εταιρείες στην Κύπρο και γενικότερα ο Συνεργατισμός.⁵⁹

Παρά τα προβλήματά της, η Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου συνέβαλε στην ενίσχυση του αγροτικού κόσμου της Αραδίππου. Από την πρώτη χρονιά λειτουργίας της, στα 1927, εισάγει από κοινού με τις Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες: Κιτίου, Ορόκλινης και Καλού Χωριού δύο χιλιάδες εκατόν τριανταπέντε (2135) σάκους χημικών λιπασμάτων.⁶⁰

Στα 1928, μαζί με άλλες είκοσι οκτώ (28) Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες: του Λευκονοίκου, του Αγίου Σεργίου, της Γύψου, της Βατυλής, του Δαυλού, της Άχνας, του Αυγόρου, του Κιτίου, της Ξυλοφάγου κ. ά. προμηθεύονται από κοινού λιπάσματα από την Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων, που έδρευε στην Αθήνα και εκπροσωπείτο στην Κύπρο από την εταιρεία Ν. Π. Λανίτης και Σια. Οι ανωτέρω Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες, στη μαζική αυτή παραγγελία τους, εξασφάλισαν πολύ καλές τιμές και επιπλέον κέρδισαν δύο γρόσια ανά σάκο που αντιστοιχούσαν στα δικαιώματα σφραγίσεως που θα εισέπραττε η κυβέρνηση.⁶¹

Στα 1929, η Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου αποτελεί ένωση σχετικά με παραγγελία χημικών λιπασμάτων μαζί με τις Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες: Σκάλας, Περγάμου, Κλαυδιάς, Περιβολιών, Αγγλισίδων κ.α. Στην ανακοίνωση στον Τύπο, η Εταιρεία Ν. Π. Λανίτης και Σια ανακοίνωσε προς τον Σ. Π. Σχολάριο,

---

⁵⁹ Αντρέας Χριστοφή, «Από τον διορισμό του Εφόρου Συνεργατισμού στην ίδρυση του Τμήματος Συνεργατικής Ανάπτυξης 1928 – 1936 » στο Γιώργος Γεωργής, Χρ. Κυριακίδης - Χαράλαμπος Γ. Χαράλαμπος (επιμ.), *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, τόμος Β, Λευκωσία 2017 σ. 226 – 231 (υπό έκδοση). Χαράλαμπος Γ. Χαράλαμπος, «Η Συνεργατική Άνοιξη» στο Γεωργής, Κυριακίδης, Χαράλαμπος (επιμ.) ο.π., σ. 232 – 268. SurrIDGE ο.π., σ. 32 – 40.

⁶⁰ *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, Λευκωσία 16 Νοεμβρίου 1927.

⁶¹ *Ελευθερία*, Λευκωσία 11 Αυγούστου 1928 και 3 Οκτωβρίου 1928.

γραμματέα της Ενώσεως των Συνεργατικών Πιστωτικών Εταιρειών, ότι η Ελληνική Εταιρεία Χημικών Λιπασμάτων θα παραχωρούσε έκπτωση ύψους 4%.⁶²

Μια άλλη πολύ σημαντική δραστηριότητα της ΣΠΕ Αραδίππου, που εξυπηρετούσε και βοηθούσε σε εξαιρετικό βαθμό τους αγρότες της κοινότητας, είναι και η συγκέντρωση στις αποθήκες της ΣΠΕ Αραδίππου όλης της σοδειάς των σιτηρών και στη συνέχεια η πώλησή τους. Στην ανακοίνωση της ΣΠΕ Αραδίππου στην εφημερίδα Ελευθερία, ημερομηνίας 27 Σεπτεμβρίου 1933, καλούνται όσοι ενδιαφέρονται για αγορά σιτηρών να δίνουν την προσφορά τους στη διαχειριστική επιτροπή της ΣΠΕ Αραδίππου.⁶³

Η ΣΠΕ Αραδίππου, έπεσε στην παγίδα της υπερβολικής παραχώρησης δανείων προς τα μέλη της σε χρόνους χαλεπούς, που ο αγροτικός κόσμος είχε άμεση ανάγκη οικονομικής στήριξης και παράλληλα συνεπικούρησης για απαλλαγή από τον βραχνά της τοκογλυφίας. Παρόμοια τακτική τήρησαν προς τα μέλη τους και πολλές άλλες Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες, κατά την ίδια περίοδο, παρουσιάζοντας σοβαρές ζημιές, εξαιτίας καθυστερημένων οφειλών.

Μέσα σε μια προσπάθεια διάσωσης τους και εξυγίανσης των οικονομικών τους, δέκα Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες: οι ΣΠΕ Αραδίππου, Τόχνης, Καλαβασού, Μαρίου, Πεντακόμου, Κοφίνου, Ξυλοτύμπου, Ξυλοφάγου, Ορμήδειας και Νέου Χωριού διαβίβασαν μέσω του Εφόρου Συνεργατικών Πιστωτικών Εταιρειών, Μ. Ζαρίφη, αίτηση προς την Κυβέρνηση με την οποία εισηγούνταν χρήση του περισσεύματος του έτους 1933, ύψους £59,088, προς απόσβεση όλου ή μέρους τους χρέους προς τη Γεωργική Τράπεζα.⁶⁴

Παρά την πρόθεση για διορθωτικά μέτρα και εξυγίανση των οικονομικών της Εταιρείας οι εκθέσεις που παρουσίασε ο Έφορος Συνεργατικών Πιστωτικών Εταιρειών, στα 1936 και 1938, υπήρξαν ωμά ρεαλιστικές, καταδεικνύοντας ως μόνη οδό την εκκαθάριση και διάλυση της Εταιρείας. Παρ' όλ' αυτά, η ύπαρξη Συνεργατικού Ιδρύματος στην Αραδίππου δίδαξε τους κατοίκους τις αρχές και αξίες του Συνεργατισμού:

...Η αυτοβοήθεια και αλληλοβοήθεια αποτελούν την φιλοσοφική βάση και το κοινωνικόν περιεχόμενον του Συνεργατισμού και η αυτοδιοίκησης την ουσίαν του,

⁶² *Ελευθερία*, Λευκωσία 12 Δεκεμβρίου 1930. *Κυπριακός Φύλαξ*, Λευκωσία 17 Δεκεμβρίου 1930.

⁶³ *Ελευθερία*, Λευκωσία 27 Σεπτεμβρίου 1933.

⁶⁴ *Ελευθερία*, Λευκωσία 20 Δεκεμβρίου 1933, «Η αίτηση των δέκα Συνεργατικών Πιστωτικών Εταιρειών».

πράγματα τα οποία πρέπει να διαφυλάζωμεν ως κόρην οφθαλμού. Όταν ο λαός κατευθυνθεί προς τον συνεργατισμόν και αφεθή να αυτενεργή και να αναπτύσση την πρωτοβουλίαν του επί της διαχειρίσεως των ιδικών του μικρών δημοκρατικών οργανώσεων, θα αναλάβη τας ευθύνας του και επί ευρυτέρας βάσεως... θα διδαχθεί εμπράκτως, όπως δια της αυτενεργείας αντιμετωπίζει τα προβλήματά του και θα προσπαθεί δια των συλλογικών του οργανώσεων να εξευρίσκη την λύση των... Εν γένει ο συνεργατισμός δια του μετριασμού της οικονομικής ανισότητος θα βοηθήσει εις την χαλάρωσιν των παθών και της εντάσεως, πράγμα το οποίον τελικώς θα συντελέση εις την δημιουργία συνθηκών αλληλοσεβασμού, την επίτευξιν οικονομικής δικαιοσύνης και αναγνώρισιν της αξιοπρεπείας του ανθρώπου.⁶⁵

Το συνεργατικό πνεύμα που αποκτήθηκε με την ίδρυση και λειτουργία της ΣΠΕ Αραδίππου στα 1927, παρά τα προβλήματα, προετοίμασε για μια πιο υγιή και στέρεη προσπάθεια συνεργατικής κίνησης, που θα πραγματοποιηθεί με την ίδρυση της Νέας Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου, στα 1942.

---

⁶⁵ Αγκαστινιώτης, ό.π., σ. 160

Η Νέα Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου (1942)

Η κακοδιαχείριση, η έκθεση της πρώτης Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου σε μεγάλο ρίσκο, λόγω της παραχώρησης υπερβολικά μεγάλου αριθμού δανείων χωρίς εξασφαλίσεις, οι ανομβρίες, οι περίοδοι κρίσεων, οδήγησαν την Εταιρεία σε διάλυση, όπως φαίνεται και μέσα από την έκθεση του Εφόρου Συνεργατικών Πιστωτικών Εταιρειών, Β. J. Surridge, ημερομηνίας 18 Ιανουαρίου 1938, αναφορικά με το έτος 1936.⁶⁶

Κατ' αυτό τον τρόπο η Αραδίππου, η πιο μεγάλη κωμόπολη της επαρχίας Λάρνακας, παραμένει χωρίς την ενίσχυση Συνεργατικού Πιστωτικού Ιδρύματος, κατά την κρίσιμη περίοδο, λίγα μόλις χρόνια πριν την έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Η ύπαρξη της πρώτης Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας (έτος ίδρυσης 1927) υπήρξε για την Αραδίππου σημαντικός παράγοντας για εδραίωση στη συνείδηση των κατοίκων της αξίας των συνεργατικών ιδεών και αρχών. Γι' αυτό τον λόγο, όταν ο Άγγλος διοικητής Λάρνακας Στάνλεϋ επισκέφτηκε την Αραδίππου για πρώτη φορά, τον Απρίλιο του 1936, ανάμεσα στα άλλα αιτήματα της Χωρικής Αρχής ήταν και το αίτημα, «όπως ιδρυθή Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία παρέχουσα με χαμηλόν τόκον μακροπρόθεσμα δάνεια και όπως παραχωρηθή δάνειον εκατόν πενήντα (150) λιρών για την διοχέτευση ύδατος...» και ο διοικητής απάντησε ότι το ζήτημα ιδρύσεως Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας «είναι υπό μελέτην της Κυβερνήσεως».⁶⁷

Η ίδρυση της Νέας Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου πραγματοποιήθηκε στις 16 Μαρτίου 1942.⁶⁸ Η Εταιρεία ιδρύθηκε σε μια περίοδο κατά την οποία η Κύπρος, ως Βρετανική αποικία, βρέθηκε αντιμέτωπη με όλα τα κακά συνακόλουθα της μεγαλύτερης πολεμικής αναμέτρησης του αιώνα, του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1936 - 1945): Αεροπορικές επιδρομές, ανεργία, πληθωρισμός, μαυραγοριτισμός, αποτελούν προβλήματα που πλήττουν τον πληθυσμό της Κύπρου. Μπροστά σε όλο αυτό το ζοφερό πολεμικό σκηνικό υπάρχουν και κάποια θετικά γεγονότα που στηρίζουν τους Κυπρίους

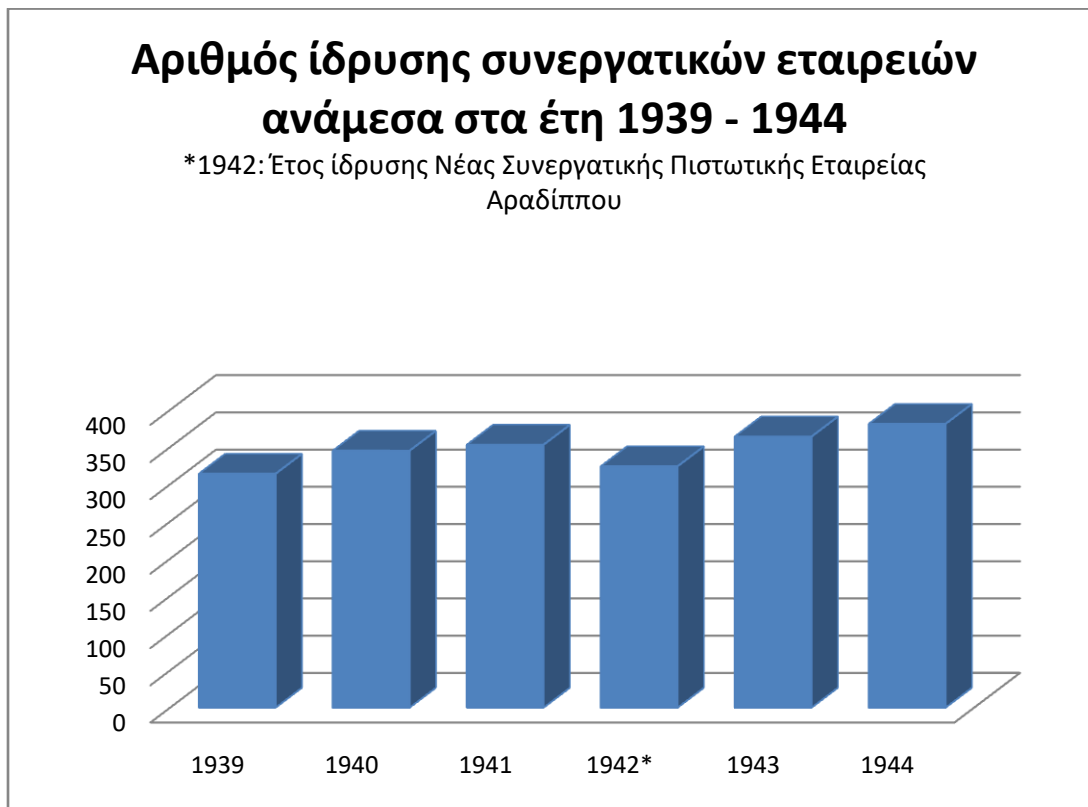
⁶⁶ΚΑΚ: SA1:454/27, Έφορος Surridge προς Επίτροπο Λάρνακας, «ΣΠΕ Αραδίππου», Κύπρος 18 Ιανουαρίου 1938.

⁶⁷Πρωινή, Λευκωσία 9 Απριλίου 1936, «Τα αιτήματα της κοινότητος Αραδίππου, επίσκεψις διοικητού Λάρνακος».

⁶⁸ ΚΑΚ: SA1:504/42, Έφορος Surridge προς Αποικιακό Γραμματέα, Κύπρος 16 Μαρτίου 1942. Συνέντευξη Αντρέα Ζαχαρίου, πρώην γραμματέα Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 21 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσας. Συνέντευξη Χάρη Οικονόμου, γιου του Ελπιδοφόρου Οικονόμου, πρώην γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 23 Μαΐου 2017, προσωπικό αρχείο γράφουσας.

σ' αυτούς τους δύσκολους καιρούς: Η άρση των δικτατορικών μέτρων, συνεπεία της εξέγερσης του Οκτώβρη του 1931, η δημιουργία έργων υποδομής, η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και υγιεινής της υπαίθρου, λόγω της μετακίνησης του αστικού πληθυσμού μακριά από τις πόλεις, η άνθιση του συνεργατικού κινήματος. Κατά την περίοδο αυτή παρατηρείται μια σημαντική αύξηση των μελών των συνεργατικών εταιρειών καθώς επίσης και αύξηση των αποθεματικών τους κεφαλαίων.⁶⁹

Κατά το 1942, έτος ίδρυσης της Νέας Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου, συνεχίστηκε η πρόοδος που παρατηρήθηκε κατά τα τελευταία χρόνια, αναφορικά με τον Συνεργατισμό, παρόλο που δεν παρουσιάστηκε σημαντική αύξηση στην εγγραφή νέων εταιρειών.⁷⁰ Κατά τη χρονιά αυτή συστάθηκαν μόνο επτά (7) συνεργατικά ιδρύματα και εκκαθαρίστηκαν τριάντα έξι (36), σε κοινότητες που είχαν από προηγουμένως ιδρυθεί νέες εταιρείες. Ο αριθμός των μελών καθώς επίσης και οι καταθέσεις, παρά τη μείωση του αριθμού των ιδρυμάτων, σημείωσαν σημαντική αύξηση.

71

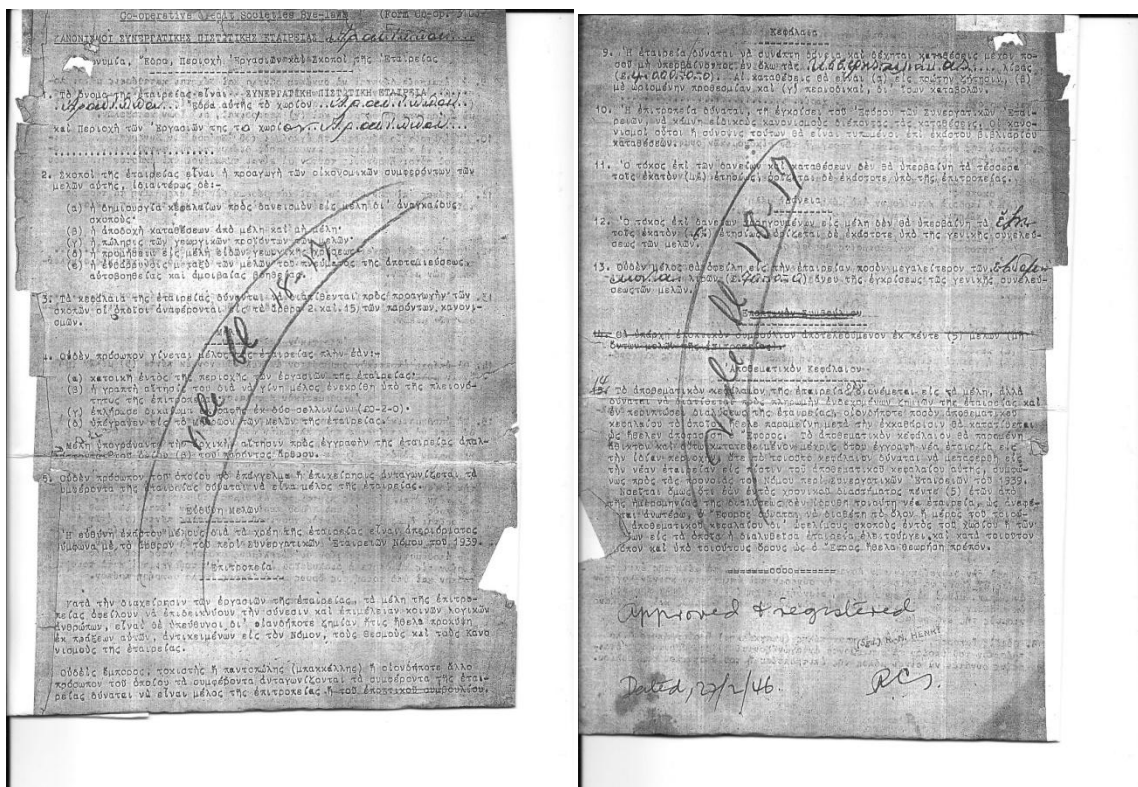
⁶⁹ Χαράλαμπος Γ. Χαράλάμπος, «Ο Συνεργατισμός στα χρόνια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου 1939 - 1945» στο Γεωργιάς, Κυριακίδης, Χαράλάμπος (επιμ.) ο.π., τόμος Β, σ. 339 – 373 (υπό έκδοση).

⁷⁰ Στο ίδιο, σ. 357.

⁷¹ Στο ίδιο, σ. 368.

Κατά το 1942, οπότε ιδρύθηκε η Νέα Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου, ιδρύθηκαν και οι πιο κάτω συνεργατικές πιστωτικές εταιρείες: ΣΠΕ Στροβόλου, ΣΠΕ Μαδαρής, ΣΠΕ Αγίου Αμβροσίου Κερύνειας, ΣΠΕ Αλληλεγγύης, ΣΠΕ Πολυστύπου, Ν. ΣΠΕ Δρούσιας, ΣΠΕ Χάρτζιας.⁷²

Στο έντυπο νόμων και κανονισμών συνεργατικών πιστωτικών εταιρειών (Form Co – op 31 G), που υπογράφει ο Έφορος R. N. Henry, στις 27 Φεβρουαρίου 1946, παρουσιάζονται οι κανονισμοί λειτουργίας της Εταιρείας. Η εγγραφή της, η επωνυμία της, η έδρα, η περιοχή εργασιών της, οι σκοποί της Εταιρείας.⁷³

Κανονισμοί Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου. Πηγή: Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1.

Στο έντυπο αυτό η Εταιρεία παρουσιάζεται με την επωνυμία: «Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου», με έδρα την Αραδίππου και περιοχή εργασιών της «το χωρίο

⁷² Κωνσταντίνος Κουράτος «Χρονολόγιο Συνεργατικών Πιστωτικών Εταιρειών (ΣΠΕ)» στο Γιώργος Γεωργής, Κυριακίδης, Χαραλάμπους (επιμ.) ο.π., σ. 421 – 431 (υπό έκδοση).

⁷³ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1 «Κανονισμοί Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου», 27 Φεβρουαρίου 1946.

Αραδίππου». Οι σκοποί της Εταιρείας είναι η προαγωγή των οικονομικών συμφερόντων των μελών της.

... 2. Σκοποί της εταιρείας είναι η προαγωγή των οικονομικών συμφερόντων των μελών αυτής, ιδιαιτέρως δε:-

α. Η δημιουργία κεφαλαίων προς δανεισμόν εις μέλη δι' αναγκαίους σκοπούς.

β. Η αποδοχή καταθέσεων από μέλη και μη μέλη.

γ. Η πώλησις των γεωργικών προϊόντων των μελών.

δ. Η προμήθεια εις μέλη ειδών γεωργικής χρήσεως.

ε. Η ενθάρρυνσις μεταξύ των μελών του πνεύματος της αποταμιεύσεως, αυτοβοηθείας και αμοιβαίας βοηθείας.

3. Τα κεφάλαια της Εταιρείας δύνανται να διατίθενται προς προαγωγή των σκοπών οι οποίοι αναφέρονται εις τα άρθρα 2...⁷⁴

Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς ότι οι σκοποί της Εταιρείας, όπως δηλώνεται ξεκάθαρα, είναι: «η προαγωγή των οικονομικών συμφερόντων των μελών της» και όχι το κέρδος της ίδιας της Εταιρείας, τα μέλη θα έπρεπε να κατοικούν εντός της Αραδίππου και είχαν απεριόριστη ευθύνη για τα χρέη της Εταιρείας.

Πολύ ξεκάθαροι ήταν και οι κανονισμοί που αφορούσαν στις ευθύνες των μελών της επιτροπής της Εταιρείας: θα έπρεπε να διακρίνονται για «τη σύνεση και την επιμέλεια κοινών λογικών ανθρώπων» και να φέρουν την ευθύνη για τις ζημιές, εξαιτίας πράξεών τους, που ήταν αντίθετες προς τους Νόμους και Κανονισμούς της Εταιρείας.

Επιπρόσθετα, είναι αξιοσημείωτο ότι δεν θα μπορούσε να καταστεί μέλος της επιτροπής άτομο που υπήρξε τοκιστής, έμπορος ή παντοπώλης ή άτομο του οποίου τα συμφέροντα θα έπλητταν τα συμφέροντα της Εταιρείας.⁷⁵

Σχετικά με τα κεφάλαια, η Εταιρεία θα μπορούσε να συνάπτει δάνεια ή να δέχεται καταθέσεις που να μην υπερβαίνουν τις τέσσερις χιλιάδες λίρες (£4000). Ο τόκος επί των ποσών που δανειζόταν η Εταιρεία καθώς και επί των καταθέσεων που θα δεχόταν δεν θα έπρεπε να υπερβαίνει το 4% ενώ ο τόκος επί των δανείων που θα χορηγούσε στα μέλη

---

⁷⁴ Στο ίδιο.

⁷⁵ Στο ίδιο.

δεν θα μπορούσε να υπερβαίνει το 6% και τα μέλη δεν θα είχαν τη δυνατότητα να δανείζονται πέραν του ποσού των εβδομήντα λιρών (£70), εκτός και αν το ενέκρινε η γενική συνέλευση της Εταιρείας.⁷⁶

Σύμφωνα με αναφορά του Εφόρου Συνεργατικών Εταιρειών, Π. Παπαϊωάννου, προς τον Επίτροπο Λάρνακας και Αρχιγραμματέα L. R. O. Λάρνακας, ημερομηνίας 7 Δεκεμβρίου 1946, τα μέλη της επιτροπής της Νέας Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου ήταν τα ακόλουθα:⁷⁷

Ζαχαρίας Παγώνης	Πρόεδρος
Σάββας Αττάς	Ταμίας
Γεώργιος Μαυροβελής	Μέλος
Δημήτρης Πίτσιλλου	Μέλος
Αντώνης Μούσκου	Μέλος
Ελπιδοφόρος Οικονόμου	Γραμματέας

Σε έκθεση επόπτου [Form Co – op. 63], η οποία απευθύνεται προς τον έφορο συνεργατικών εταιρειών και την οποία διενήργησε ο επόπτης Χρ. Ερωτοκρίτου με τη βοήθεια του επιθεωρητή Κ. Αγκαστινιώτη, παρουσιάζονται, κατόπιν ελέγχου, ο γενικός ισολογισμός της εταιρείας για το 1951 και η κατάσταση λογαριασμού, μέχρι τις 31/03/1952. Ο έλεγχος που διάρκεσε 11 ημέρες παρουσιάζει τα εξής στοιχεία:

- Τα μέλη της εταιρείας μέχρι τις 26/04/1952 ήταν 568, δηλαδή 30 περισσότερα σε σχέση με το προηγούμενο έτος.
- Τα μετρητά στο ταμείο ανέρχονταν στις £137 – 9 – 8,5 και σύμφωνα με τους επιθεωρητές «ο γραμματεύς είχε εν τάξει τα μετρητά εις την εταιρείαν»
- Τα δάνεια που δόθηκαν για το 1951 ανέρχονταν στις £15512 ενώ μέχρι τον Απρίλιο του 1952 στις £2635.

⁷⁶ Στο ίδιο.

⁷⁷ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Έφορος Π. Παπαϊωάννου, τμήμα Συνεργατισμού προς επίτροπο Λάρνακας, Λευκωσία 7 Νοεμβρίου 1946. Συνέντευξη του κ. Αντρέα Ζαχαρίου, πρώην γραμματέα Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 21 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσσας.

- Το 1952 υπήρχαν 328 βιβλιάρια εβδομαδιαίων καταθέσεων με £47 – 10 – 0 καταθέσεις την εβδομάδα σε σύγκριση με 278 βιβλιάρια με £38 – 10 – 0 καταθέσεις την εβδομάδα κατά το 1951.
- Οι καταθέσεις όψεως ανέρχονταν στις £928 ενώ οι καταθέσεις προθεσμίας στις £4136. Ο τόκος που καταβαλλόταν επί των περιοδικών καταθέσεων ανερχόταν στο 2% ενώ επί των καταθέσεων προθεσμίας μεταξύ 3,5% - 5%.
- Οι καθυστερήσεις σχετικά με τα δάνεια ανέρχονταν στις £420 – 19 – 1, ποσό που αποτελούσε το 2,5% του ολικού ποσού των δανείων.⁷⁸

Σχετικά με το θέμα των καθυστερήσεων υπάρχει ο σχολιασμός από μέρους του επόπτη:

Ουσιαστικώς μόνο £41 θεωρούνται καθυστερήσεις αι υπόλοιποι έληξαν εντός του τρέχοντος έτους... και η εξόφλησις των δανείων έγινε πλέον σύστημα στα μέλη και οι αξιωματούχοι της εταιρείας ουδέποτε ευρέθησαν στην ανάγκη λήψεως αυστηρών μέτρων προς είσπραξιν... οι λογαριασμοί εκρατήθησαν υπό του γραμματέως με μεγάλην επιμέλειαν.⁷⁹

Στην ίδια έκθεση αναφέρεται ότι η εταιρεία διένειμε χημικά λιπάσματα ύψους, £2515 κατά το 1951.

Στην παράγραφο 10, σχετικά με την οικονομική κατάσταση αναφέρεται:

Γενικώς η κατάσταση της εταιρείας είναι καλή. Αι εις δάνεια ανάγκαι της εταιρείας είναι πολύ μεγάλοι και παρ' όλο ότι αι εντόπιες καταθέσεις είναι αρκετά καλοί, εν τούτοις η Εταιρεία δια να καλύψη εξ ολοκλήρου τες ανάγκες της συνάπτει μερικά δάνεια από την Σ. Κ. Τράπεζα...⁸⁰

Συνεχίζοντας παρακάτω η έκθεση αναφέρει ότι το ενδιαφέρον της επιτροπείας είναι ικανοποιητικό, εφιστά όμως την προσοχή: «η παροχή δανείων να γίνεται με κάποια συστηματικότεραν βάσιν», προφανώς, για να μην βρεθεί η εταιρεία σε δύσκολη

⁷⁸ Αρχείο Γιώργου Γιωργή, 43/41/1 «Έκθεσις επόπτου, Νέα Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου» 28 Απριλίου 1952.

⁷⁹ Στο ίδιο.

⁸⁰ Στο ίδιο.

οικονομική κατάσταση και «καταστροφή όλη εκείνη η εμπιστοσύνη και το καλόν που εδημιουργήθη μέχρι σήμερα».

Στην παράγραφο που αφορά στο ενδιαφέρον των μελών η έκθεση αναφέρει ότι ο κόσμος αντιλαμβάνεται την αξία της αποταμίευσης και κάθε νοικοκυριό έχει εφοδιαστεί με ένα τουλάχιστον βιβλιάριο καταθέσεων. «Τα μέλη ουδέποτε έχουν καθυστερήσεις, εξοφλούντες πάντοτε τα δάνειά των κατά την λήξιν των».

Στις παρατηρήσεις και στα διάφορα γίνεται λόγος για την προμήθεια της εταιρείας, σχετικά με τη συγκέντρωση και την παράδοση των σιτηρών το 1950, που λόγω ελλείμματος δεν παραδόθηκε στην εταιρεία. Το ποσό της προμήθειας χρεώθηκε στον αποθηκάριο που υποσχέθηκε να το καταβάλει. Αναφέρεται επίσης ότι η εταιρεία έκανε εισφορά £5 – 0 – 0 στη χωρική αρχή για ασφαλτόστρωση δρόμων του χωριού κοντά στη Συνεργατική. Το θέμα αυτό, σύμφωνα με παρατήρηση του επόπτη, θα έπρεπε να τεθεί για έγκριση στη γενική συνέλευση της Εταιρείας.⁸¹

Σχετικά με το Συνεργατικό Παντοπωλείο του χωριού αναφέρεται ότι παραχωρήθηκαν £325 ενώ υπήρχε έγκριση μόνο για £250. Τελειώνοντας τον έλεγχο ο Επόπτης επισημαίνει ότι δόθηκαν μερικά δάνεια πέραν του ποσού των $\frac{3}{4}$ των καταθέσεων του χρεώστη και ότι σε έλεγχο: 175 βιβλιαρίων περιοδικών καταθέσεων, 24 γραμματίων προθεσμίας και 22 βιβλιαρίων όψεως, «Μικροδιαφοραί παρατηρηθείσαι εις τα βιβλιάρια περιοδικών καταθέσεων εκατονίσθησαν υπό του Γραμματέως».⁸²

Με βάση την ανωτέρω Έκθεση Επόπτη, συνάγεται ότι η Εταιρεία ήταν σε πολύ καλή κατάσταση, ότι ο Γραμματέας ήταν πολύ επιμελής στη δουλειά του και ότι γινόταν σοβαρός και λεπτομερής έλεγχος από μέρος της Εποπτικής Αρχής του Συνεργατισμού κατά την εποχή εκείνη. Ακόμα και η παραχώρηση μικροποσών χρειαζόταν έγκριση και η Εταιρεία θα έπρεπε να δικαιολογεί, να δίνει λόγο και να ενεργεί με σύνεση, για το καλώς νοούμενο συμφέρον των μελών της, με βάση και τις πρόνοιες του καταστατικού.

Ο έλεγχος της Εταιρείας και η έγκριση από μέρος του Εφόρου Συνεργατικών Εταιρειών κάθε της κίνησης φαίνεται και από επιστολή του Εφόρου προς την επιτροπή της ΣΠΕ, ημερομηνίας 13 Μαΐου 1952. Σύμφωνα με αυτήν εγκρίνεται η αίτηση για αύξηση του τρεχούμενου λογαριασμού για το Συνεργατικό Παντοπωλείο μέχρι £400, γίνεται μνεία

---

⁸¹ Στο ίδιο.

⁸² Στο ίδιο.

για τις καθυστερήσεις και πάλιν που εντοπίστηκαν από την Έκθεση Επόπτου στις 28/04/1952 και τέλος αναφέρεται ότι αποστέλλονται εις διπλούν αντίγραφα των κανονισμών της Εταιρείας, για να εγκριθούν από τη Γενική Συνέλευση, τα οποία θα πρέπει να σταλούν πίσω στον Έφορο, για από μέρους του τελική έγκριση.⁸³

Κατά την αναβληθείσα συνεδρίαση της Ετήσιας Γενικής Συνέλευσης της ΣΠΕ Αραδίππου, που πραγματοποιήθηκε στις 08/06/1952, στο κινηματοθέατρο Σάββα Ατά, εγκρίθηκε ο ισολογισμός του 1951. Εγκρίθηκε επίσης τροποποίηση του άρθρου 8 για αύξηση των δανείων μέχρι £20000 και καταβολή του ποσού των £5 προς την χωριτική αρχή για ασφαλιτόστρωση του δρόμου απέναντι από τα γραφεία της Συνεργατικής. Η ίδια συνέλευση αποφάσισε την καταβολή εισφορών αναφορικά με ίδρυση ταμείου προνοίας για τον Γραμματέα.⁸⁴ Οι παραπάνω αποφάσεις της Ετήσιας Γενικής Συνέλευσης εγκρίθηκαν από τον Έφορο Συνεργατικών Εταιρειών.⁸⁵ Εγκρίθηκε επίσης αίτημα της επιτροπείας της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου προς τον Διοικητή Συνεργατικής Ανάπτυξης για εισφορά του ποσού των £5, στον έρανο των σεισμοπαθών των Ιονίων νήσων.⁸⁶

Στην έκθεση που υπογράφεται, στις 17/11/1953, από τον Συνεργατικό Λειτουργό Μαυροκορδάτο, σχετικά με την οικονομική κατάσταση της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, παρουσιάζεται ο ισολογισμός για το 1952 και η κατάσταση λογαριασμών κατά την 10^η Οκτωβρίου 1953. Σύμφωνα με την έκθεση, τα μέλη της Εταιρείας ανήλθαν στα 591, δηλ. 28 περισσότερα από την προηγούμενη χρονιά και τα μετρητά που παρουσίασε ο Γραμματέας ανέρχονταν στις £616 -13 -5 ενώ στα χέρια του ταμιά υπήρχαν άλλες £12. Υπήρχε σύμφωνα με τον ελεγκτή περίσσευμα £0 -6 - 2,5, το οποίο και επιστράφηκε στον Γραμματέα.

Σύμφωνα με την έκθεση, η κατάσταση της Εταιρείας ήταν καλή «και με τα εις διάθεσίν της κεφάλαια (αποθεματικών και καταθέσεις) καλύπτει πέραν των 2/3 των αναγκών των

---

⁸³ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Γραφείο Συνεργατισμού προς Επιτροπεία της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 13 Μαΐου 1952.

⁸⁴ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Αναβληθείσα συνεδρίαση Ετήσιας Γενικής Συνέλευσης», Αραδίππου 8 Ιουνίου 1952.

⁸⁵ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Γραφείο Συνεργατισμού προς επιτροπεία και Γραμματέα Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 21 Ιουλίου 1952.

⁸⁶ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Επιτροπεία Νέας ΣΠΕ Αραδίππου προς Διοικητή Συνεργατικής Αναπτύξεως, Αραδίππου 28 Αυγούστου 1953. Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Γραφείο Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 1 Σεπτεμβρίου 1953.

μελών της εις δάνεια... Συνεδρίαι τακτικά και αποφάσεις μελετημένα... Τα μέλη συνεργάζονται με την Εταιρείαν τόσον από απόψεως καταθέσεων όσον και δανεισμού»⁸⁷
Στις παρατηρήσεις γίνεται αναφορά για περιπτώσεις προσφοράς δανείων πέραν των £100, που προνοούσαν οι κανονισμοί ενώ το δάνειο προς το Συνεργατικό Παντοπωλείο υπερέβη το εγκεκριμένο ποσό των £400 και έφθασε τις £592. Έγινε ακόμα σύσταση προς την Εταιρεία για τροποποίηση του άρθρου 8 των κανονισμών, ούτως ώστε να δέχεται καταθέσεις και να συνάπτει δάνεια μέχρι £25000.⁸⁸

Τον διακανονισμό των εκκρεμοτήτων και παρατηρήσεων, που προέκυψαν από την πιο πάνω Έκθεση Συνεργατικού Λειτουργού, ζητά με επιστολή του προς την Επιτροπή και τον Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου ο Διοικητής Συνεργατικής Ανάπτυξης, D. A. Shepherd.⁸⁹

Στις 3 Δεκεμβρίου 1953, εγκρίνεται αίτημα της Επιτροπής της ΣΠΕ Αραδίππου για αύξηση του μισθού του Γραμματέα από £15 σε £20 μηνιαίως, όπως φαίνεται σε επιστολή του Διοικητή Συνεργατικής Ανάπτυξης D. A. Shepherd προς την Επιτροπή της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου.⁹⁰

Από τα πρακτικά της συνεδρίας της Επιτροπής της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, ημερομηνίας 15 Μαΐου 1954, με θέμα: «Διορισμός αποθηκαρίου», γίνεται αναφορά στο έλλειμμα 4907 οκάδων σιταριού και 5532 οκάδων κριθαριού κατά το έτος 1953. Οι δύο αποθηκάριοι της χρονιάς εκείνης, οι οποίοι ήταν και μέλη της Επιτροπής της ΣΠΕ, διεκδικούσαν και πάλιν τη θέση αποθηκαρίου. Τα υπόλοιπα τρία μέλη της Επιτροπής αποφάσισαν και διόρισαν και πάλιν τον ένα από του δύο προηγούμενους αποθηκάριους, τον οποίο υποχρέωσαν να καταβάλει προς την Εταιρεία το ποσό των £1000, ως εγγύηση και να παρουσιάσει τρεις εγγυητές. Κατά τη συνεδρία εκείνη, ο Γραμματέας ανέγνωσε την εγκύκλιο του Διοικητή Συνεργατικής Ανάπτυξης, με αριθμό 18/51/1, στην οποία αναφερόταν ότι αποθηκάριοι με αδικαιολόγητα ελλείμματα κατά τα προηγούμενα έτη, δεν πρέπει να επαναδιορίζονται. Παρ' όλ' αυτά, η Επιτροπή διόρισε τότε τον

---

⁸⁷ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Έκθεσις Συνεργατικού Λειτουργού», 17 Νοεμβρίου 1953.

⁸⁸ Στο ίδιο.

⁸⁹ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Γραφείο Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Επιτροπεία ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 23 Νοεμβρίου 1953.

⁹⁰ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Επιτροπή Νέας ΣΠΕ Αραδίππου προς Διοικητή Συνεργατικής Αναπτύξεως, Αραδίππου 28 Νοεμβρίου 1953. Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Γραφείο Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Επιτροπή Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 3 Δεκεμβρίου 1953.

προηγούμενο αποθηκάριο – μέλος της Επιτροπής, παρά το ότι παρουσίασε ελλείμματα.⁹¹ Μετά απ' αυτό, ο Διοικητής Συνεργατικής Ανάπτυξης ενέκρινε την απόφαση της Επιτροπής.⁹²

Κατά την Έκτακτη Γενική Συνέλευση της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, που συνεκλήθη από τον Διοικητή Συνεργατικής Αναπτύξεως και πραγματοποιήθηκε στο Παρθεναγωγείο του χωριού, στις 23 Μαΐου 1954, στην παρουσία του Συνεργατικού Λειτουργού, Γ. Ιερείδη, που προήδρευε της Συνελεύσεως, πραγματοποιήθηκε η εκλογή των νέων μελών της Επιτροπής. Μετά από μυστική ψηφοφορία ανάμεσα στα τριακόσια δύο παρόντα μέλη από το σύνολο των εξακόσιων δέκα, αναδείχθηκαν τα νέα μέλη της Επιτροπής. Σε συνεδρία των νέων μελών που ακολούθησε, η επιτροπή καταρτίστηκε σε σώμα ως ακολούθως:⁹³

Ζαχαρίας Κ. Παγώνη	Πρόεδρος
Σάββας Αττάς	Ταμίας
Γεώργιος Μαυροβελής	Μέλος
Αντώνης Μούσκος	Μέλος
Δημήτριος Δωροθέου	Μέλος

Στις 28 Απριλίου 1955 πραγματοποιήθηκε νέα «Έκθεση Εξελέγξεως» από τον Επιθεωρητή Συνεργατικών Εταιρειών, που αφορούσε στον ισολογισμό του 1954 και στην κατάσταση λογαριασμών μέχρι τις 16 Μαρτίου 1955. Σύμφωνα με την Έκθεση, ο έλεγχος διάρκεσε είκοσι τέσσερις μέρες. Τα μέλη ήταν 652 και τα μετρητά της Εταιρείας ανέρχονταν στις £548 – 3 – 1,5. Το περίσσειμα που ανευρέθη επιπλέον του ανωτέρω ποσού, ύψους £1 – 5 – 7,5 δόθηκε στον Γραμματέα, γιατί εξακριβώθηκε ότι του ανήκε. Η Εταιρεία, σύμφωνα με την έκθεση, μπορούσε να καλύπτει τα $\frac{3}{4}$ των αναγκών της από το αποθεματικό κεφάλαιο και τις καταθέσεις ενώ τα υπόλοιπα τα προμηθεύονταν από τη

⁹¹ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Πρακτικά συνεδριάσεως Επιτροπείας Νέας ΣΠΕ Αραδίππου», 15 Μαΐου 1954.

⁹² Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Γραφείο Συνεργατικής Ανάπτυξης προς Επιτροπεία ΣΠΕ Αραδίππου, 22 Μαΐου 1954.

⁹³ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1 «Πρακτικά εκτάκτου Γενικής Συνελεύσεως των μελών της Ν. ΣΠΕ Αραδίππου», Αραδίππου 23 Μαΐου 1954.

Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα. Η Εταιρεία, κατά την υπό εξέταση περίοδο, προμήθευε τα μέλη με λιπάσματα, ύψους £3927 και με σιτόσπορο αξίας £134.

Στις γενικές παρατηρήσεις της έκθεσης γίνεται αναφορά για αδιαφορία των μελών, γιατί μόνο τριάντα τρία μέλη παρουσιάσθηκαν τόσο κατά την Ετήσια Γενική Συνέλευση όσο και κατά την Εξ Αναβολής Συνέλευση. Ο Επιθεωρητής, τέλος, χαρακτήρισε τα αποτελέσματα του ελέγχου ικανοποιητικά.⁹⁴

Η κατάσταση της Εταιρείας παρέμεινε περίπου η ίδια, αναφορικά με τους ισολογισμούς του 1955 και την κατάσταση λογαριασμών μέχρι τις 22 Μαΐου 1956. Τα μέλη ανήλθαν στα 691 και τα μετρητά £527,478. Το περίσσειμα ύψους £8,042 δόθηκε πίσω στον Γραμματέα. Η Εταιρεία, σύμφωνα με τον επιθεωρητή ήταν σχεδόν αυτάρκης καλύπτοντας τις ανάγκες της από τις καταθέσεις και από το αποθεματικό της κεφάλαιο.⁹⁵

Στις 17 Ιουλίου 1956, ο Διοικητής Συνεργατικής Αναπτύξεως, με βάση την Έκθεση Ελέγχου, ημερομηνίας 5 Ιουλίου 1956, συνιστά, λόγω της έκτασης εργασιών της Εταιρείας, την πρόσληψη βοηθού γραμματέα, επειδή ο Γραμματέας εργαζόταν τότε σε βάση μερικής απασχόλησης, κατά τις πρωινές ώρες και κατά τα απογεύματα.⁹⁶

Με βάση τη σύσταση αυτή του Διοικητή, η Επιτροπή σε απαντητική της επιστολή, ζητά έγκριση για αύξηση του μισθού του Γραμματέα από £20 σε £26 μηνιαίως, με αναδρομική ισχύ, από 1^η Ιανουαρίου 1956, δεδομένου ότι τα παιδιά του Γραμματέα θα βοηθούσαν στη διεκπεραίωση των εργασιών, χωρίς περαιτέρω οικονομική επιβάρυνση της Εταιρείας.⁹⁷ Η απόφαση αυτή της Εταιρείας εγκρίθηκε από το Γραφείο Συνεργατικής Αναπτύξεως.⁹⁸

Σε Έκτακτη Γενική Συνέλευση των μελών της Εταιρείας, την Κυριακή 26 Μαΐου 1957, με σκοπό την εκλογή νέας πενταμελούς επιτροπής για την επόμενη τριετία, προήδρευαν οι επιθεωρητές Γ. Κωνσταντινίδης και Ι. Παπαπέτρου, ως εκπρόσωποι του Διοικητή Συνεργατικής Αναπτύξεως. Χρήη γραμματέα εκτελούσε, όπως πάντα, ο Γραμματέας της

⁹⁴ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Έκθεσις Εξελέγξεως», Λάρνακα 28 Απριλίου 1955. Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Co – op officers office to New Aradippou C. C. Society, Αμμόχωστος 16 Μαΐου 1955.

⁹⁵ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Έκθεσις Εξελέγξεως», Λάρνακα 4 Ιουλίου 1956. Αρχείο Γιώργου Γεωργή 43/41/1, «SCO, New Aradippou C.C.S» Λάρνακα 7 Ιουλίου 1956.

⁹⁶ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Γραφείο Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Επιτροπεία ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 17 Ιουλίου 1956.

⁹⁷ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Νέα ΣΠΕ Αραδίππου προς Διοικητή Συνεργατικής Αναπτύξεως, Αραδίππου 15 Ιουλίου 1956.

⁹⁸ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Γραφείο Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Επιτροπεία Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 21 Ιουλίου 1956.

Εταιρείας, Ελπιδοφόρος Οικονόμου. Από το σύνολο των 770 μελών παρευρίσκονταν στην Συνέλευση 201. Η νέα επιτροπή αποτελούνταν από τους πιο κάτω: ⁹⁹

Αντώνιος Μούσκος	Πρόεδρος
Σάββας Αττάς	Ταμίας
Ζαχαρίας Λύτρας	Μέλος
Χρίστος Χαρούς	Μέλος
Γεώργιος Μαυροβελής	Μέλος

Στην «Εκθεση Εξελέγξεως», ημερομηνίας 5 Ιουλίου 1957, αναφορικά με τον ισολογισμό του 1956 και την κατάσταση λογαριασμών μέχρι 8 Μαΐου 1957, τα μέλη ήταν 719 και τα μετρητά £1472,686. Η Εταιρεία χαρακτηρίστηκε «αυτάρκης εις κεφάλαια» και ποσό £8468 ήταν κατατεθειμένο στη Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα σε μορφή καταθέσεων όψεως.¹⁰⁰

Τα οικονομικά της Εταιρείας και η γενική εξέλιξή της ήταν πάρα πολύ καλή. Έτσι η Επιτροπή, στις 14 Ιανουαρίου 1958, αποφάσισε την αγορά οικοπέδου με σκοπό την ανέγερση αποθηκών σιτηρών και ζητούσε την ανάλογη έγκριση από τον Διοικητή Συνεργατικής Αναπτύξεως.¹⁰¹

Ο Διοικητής σε απαντητική του επιστολή διαφωνούσε σχετικά με την ανέγερση αποθηκών, ήταν όμως πρόθυμος να μελετήσει το θέμα, μόλις θα του ανακοινωνόταν το ύψος της ολικής δαπάνης.¹⁰²

Στις 10 Μαρτίου 1959, ένα γεγονός τaráσσει την ανελκτική πορεία της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου. Εκατόν δώδεκα αιτητές, που ανήκαν στη δεξιά παράταξη και των οποίων οι αιτήσεις για να καταστούν μέλη της Εταιρείας είχαν απορριφθεί, με επιστολή τους κατάγγελλαν το γεγονός στον Επαρχιακό Συνεργατικό Λειτουργό Λάρνακας και τον

⁹⁹ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Ν. Σ. Π. Ε. Αραδίππου, Έκτακτος Γενική Συνέλευση», Αραδίππου 26 Μαΐου 1957.

¹⁰⁰ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Εκθεσις Εξελέγξεως», Λάρνακα 5 Ιουνίου 1957 και «New Aradhippou CCS, Audit report», Λάρνακα 6 Ιουλίου 1957.

¹⁰¹ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Νέα ΣΠΕ Αραδίππου προς Διοικητή Συνεργατικής Τράπεζας Αναπτύξεως, Αραδίππου 14 Ιανουαρίου 1958.

¹⁰² Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Γραφείο Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Επιτροπεία Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 4 Φεβρουαρίου 1958.

καλούσαν να επισκεφθεί την Εταιρεία για εξέταση της υπόθεσης.¹⁰³ Η καταγγελία εναντίον της Επιτροπής, της οποίας όλα τα μέλη ανήκαν τότε στην αριστερά, ότι δηλαδή ενεργεί με γνώμονα κομματικά συμφέροντα, ήταν πολύ σοβαρή. Ο Διοικητής Συνεργατικής Αναπτύξεως, σε απαντητική του επιστολή προς την ΣΠΕ αναφέρει ότι επισκέφθηκε την Εταιρεία ο Συνεργατικός Λειτουργός κ. Χρ. Ερωτοκρίτου για μελέτη της υπόθεσης και κατέληξαν από κοινού στην εξής διευθέτηση: Θα γίνουν αποδεκτοί ως μέλη όσοι από τους αιτητές είναι παντρεμένοι, άντρες ή γυναίκες, όσοι είναι αρραβωνιασμένοι και από τους ανύπαντρους, όσοι είναι προστάτες οικογένειας. Οι ανύπαντροι των οποίων οι γονείς είναι μέλη και ζουν θα πρέπει να απορριφθούν.¹⁰⁴

Η Εταιρεία συνέχισε την ανοδική της πορεία. Παρά την αρχική διαφωνία των Συνεργατικών Λειτουργών, αγοράστηκε παρακείμενη προς τα γραφεία της Εταιρείας οικία, εκπονήθηκαν αρχιτεκτονικά σχέδια και προκηρύχθηκαν από την Επιτροπή προσφορές προς ανέγερση αποθηκών σιτηρών.

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1959, ο Διοικητής Συνεργατικής Ανάπτυξης με επιστολή του εγκρίνει την ανέγερση των αποθηκών και τη σύναψη χρεολυτικού δανείου, ύψους £3000 από την Barclays Bank.¹⁰⁵

Τα ευρήματα από την «Έκθεσιν Εξελέγξεως» της 12^{ης} Οκτωβρίου 1959, έθεταν την Επιτροπή της Εταιρείας, αλλά πρώτιστα το Ελληνικό Τμήμα Συνεργατικής Αναπτύξεως σε μεγάλο προβληματισμό. Σε επιστολή του ο Συνεργατικός Λειτουργός, Λ. Πούρος, προς την Επιτροπεία και τον Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου κρούει τον κώδωνα του κινδύνου, σχετικά με τη μεγάλη αύξηση των καθυστερήσεων επί των δανείων.

---

¹⁰³ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, Απορριφθέντες αιτητές προς Επαρχιακό Συνεργατικό Λειτουργό Λάρνακας, Αραδίππου 10 Μαρτίου 1959.

¹⁰⁴ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, Γραφείο Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Επιτροπεία Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 21 Απριλίου 1959.

¹⁰⁵ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, «Πρακτικά Συνεδρίας Επιτροπής ΣΠΕ Αραδίππου», 8 Μαρτίου 1959. Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, Γραφείο Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Επιτροπεία και Γραμματέα Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 12 Μαρτίου 1959. Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, «Πρακτικά Συνεδρίας Επιτροπής ΣΠΕ Αραδίππου», Αραδίππου 21 Αυγούστου 1959. Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, Γραμματέας ΣΠΕ Αραδίππου προς Διοικητή Συνεργατικής Αναπτύξεως, Αραδίππου 22 Αυγούστου 1959. Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, Συνεργατικός Λειτουργός Χρ. Ερωτοκρίτου προς Νέα ΣΠΕ Αραδίππου, Λάρνακα 1 Σεπτεμβρίου 1959. Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, Διοικητής Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Επιτροπή και Γραμματέα Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 9 Σεπτεμβρίου 1959.

Συνιστά να ληφθούν δραστικά μέτρα έναντι των χρεωστών, που δεν είναι συνεπείς, κάνοντας λόγο και στο ακραίο μέτρο της καταγγελίας προς την αστυνομία.¹⁰⁶

Σε έκθεσή του, εξάλλου, ο Συνεργατικός Λειτουργός, Χρ. Ερωτοκρίτου, εκθέτει τη δύσκολη θέση στην οποία βρίσκεται η Εταιρεία, λόγω των καθυστερήσεων στις πληρωμές των δανείων και επιρρίπτει ακεραία την ευθύνη στον Πρόεδρο της Επιτροπής, που δείχνει μεγάλη επιείκεια προς τους χρεώστες. Προς τον ίδιο επιρρίπτει, επίσης, την ευθύνη τόσο για τα άσχημα οικονομικά του Συνεργατικού Παντοπωλείου όσο και για την δύσκολη οικονομική κατάσταση του Τυροκομείου.¹⁰⁷

Κάτω απ' αυτές τις δύσκολες συνθήκες, η επιτροπή της Εταιρείας αποφασίζει να υλοποιήσει απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, ημερομηνίας 2 Νοεμβρίου 1958, σύμφωνα με την οποία θα έπρεπε να διαγραφούν τα μέλη που η εμπορική τους δραστηριότητα συγκρουόταν με τα συμφέροντα της Εταιρείας.¹⁰⁸ Για διερεύνηση του ζητήματος ο Έφορος Ελληνικών Συνεργατικών Εταιρειών ζητούσε λεπτομερή έκθεση, για κάθε μέλος που προτεινόταν για διαγραφή, αναφορικά με «το επάγγελμα και τις δοσοληψίες του μετά της Εταιρείας κατά την τελευταίαν τριετίαν»¹⁰⁹

Κατόπιν έρευνας από μέρος του Ελληνικού Τμήματος Συνεργατικής Αναπτύξεως, αποφασίσθηκε η διαγραφή μόνο δύο μελών, των οποίων η εμπορική δραστηριότητα συγκρουόταν με τα συμφέροντα της Εταιρείας.¹¹⁰ Σχετικά με τα υπόλοιπα μέλη που διαγράφηκαν, σε έκθεσή του ο Συνεργατικός Λειτουργός αναφέρει ότι δεν συμφωνεί με τη διαγραφή τους, γιατί η επαγγελματική τους δραστηριότητα δεν ζημιώνει την Εταιρεία. Αναφέρει, επίσης, ότι η Συνέλευση δεν έγινε σύμφωνα με τους θεσμούς και αφήνει παράλληλα αιχμές για κομματική προκατάληψη εναντίον των διαγραφέντων, που ανήκαν όλοι στη Δεξιά, ενώ τα μέλη της Επιτροπής της ΣΠΕ ανήκαν όλοι στην Αριστερά.¹¹¹

---

¹⁰⁶ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, Ελληνικό Τμήμα Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Επιτροπεία και Γραμματέα ΣΠΕ Αραδίππου, «Έκθεσις Εξελέγξεως 12/10/59», Λευκωσία 27 Νοεμβρίου 1959.

¹⁰⁷ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, «Ερωτοκρίτου, Αραδίππου CCS», Λάρνακα 4 Νοεμβρίου 1959.

¹⁰⁸ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, «Πρακτικά Γενικής Συνελεύσεως», Αραδίππου 2 Νοεμβρίου 1958.

Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, «Πρακτικά της Επιτροπείας», Αραδίππου 9 Απριλίου 1960.

¹⁰⁹ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, Ελληνικό Τμήμα Συνεργατικής Αναπτύξεως προς τον Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 25 Απριλίου 1960. Αρχείο Γιώργου Γεωργή 43/41/2, Νέα ΣΠΕ Αραδίππου προς Έφορο Ελληνικών Συνεργατικών Εταιρειών, Αραδίππου 2 Μαΐου 1960.

¹¹⁰ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, Ελληνικό Τμήμα Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Επιτροπεία και Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία, 13 Ιουλίου 1960.

¹¹¹ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, Χρ. Ερωτοκρίτου προς Επιτροπεία ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 21 Απριλίου 1960.

Στην επόμενη Γενική Συνέλευση των μελών της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου πραγματοποιήθηκε η εκλογή της νέας πενταμελούς επιτροπής, που θα είχε τριετή θητεία. Από το σύνολο των 840 μελών παρόντα στη Συνέλευση ήταν μόνο 75 μέλη, με προεδρεύοντα τον Ι. Ευθυβούλου, Συνεργατικό Λειτουργό.

Η νέα Επιτροπή αποτελούνταν από τους ακόλουθους:¹¹²

Αντώνης Μούσκος	Πρόεδρος
Χρήστος Σκουρουμούνης	Ταμίας
Χρήστος Π. Χαρούς	Μέλος
Γεώργιος Καστράπη	Μέλος
Δημήτρης Καπνιστός	Μέλος

Αναφορικά με τα αποτελέσματα των εκλογών, ο Χρ. Ερωτοκρίτου, Έφορος Συνεργατικών Εταιρειών, εξέφρασε γραπτώς την ευαρέσκειά του, πάνω στο πρακτικό της συνεδρίας της Επιτροπής που του απεστάλη, ημερομηνίας 9 Οκτωβρίου 1960, γιατί στη νέα Επιτροπή συμμετείχαν και αριστεροί και δεξιοί.¹¹³

Σε Έκτακτη Ειδική Γενική Συνέλευση των μελών της Εταιρείας, ημερομηνίας 21 Αυγούστου 1960, λήφθηκε απόφαση για τροποποίηση των κανονισμών της Εταιρείας, με σκοπό την εγγραφή της, ως μέλος στην Παγκύπρια Ελληνική Συνεργατική Συνομοσπονδία ΛΤΔ.¹¹⁴

Κατ' αυτό τον τρόπο η Νέα Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου συνεχίζει την εξελικτική της πορεία, στηρίζοντας τα μέλη της, εγγράφοντας παράλληλα νέα μέλη, πανέτοιμη να διαγράψει νέα πορεία, ενώπιον των μεγάλων προκλήσεων με την αυγή της νέας εποχής, με την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

¹¹² Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2 , «Πρακτικά Εκτάκτου Γενικής Συνελεύσεως των μελών της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου», Αραδίππου 9 Οκτωβρίου 1960.

¹¹³ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2 , «Χρ. Ερωτοκρίτου, κατόπιν συμφωνίας μεταξύ...», Λευκωσία 11 Οκτωβρίου 1960.

¹¹⁴ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2 , «Πρακτικά Εκτάκτου Ειδικής Γενικής Συνελεύσεως των μελών της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου», Αραδίππου 21 Αυγούστου 1960.

Συνεργατικές μη πιστωτικές Εταιρείες στην Αραδίππου

Συνεργατικό Παντοπωλείο Αραδίππου

Το Συνεργατικό Παντοπωλείο Αραδίππου ιδρύθηκε στα 1951.¹¹⁵ Την ίδια χρονιά ιδρύθηκε και το δεύτερο Συνεργατικό Παντοπωλείο Πάνω Λευκάρων. Ήταν η περίοδος που κάθε χωριό είχε και το δικό του Συνεργατικό Παντοπωλείο.¹¹⁶

Το Συνεργατικό Παντοπωλείο αρχικά στεγαζόταν σε κτήριο δίπλα από τα γραφεία της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, στην οδό Τάσου Παπαθανασίου. Στη συνέχεια, αφού κατεδαφίστηκαν τα κτήρια εκείνα, ανοικοδομήθηκαν στην ίδια θέση καινούργια γραφεία της ΣΠΕ. Το Συνεργατικό Παντοπωλείο μεταστεγάστηκε κι αυτό σε νέα ιδιόκτητα κτήρια απέναντι από τα γραφεία της ΣΠΕ, στην οδό 1^{ης} Απριλίου.¹¹⁷

Το Συνεργατικό Παντοπωλείο στηριζόταν οικονομικά πάντοτε, από τη Νέα ΣΠΕ Αραδίππου. Στην Έκθεση Επόπτου, ημερομηνίας 28 Απριλίου 1952, αναφέρεται ότι παραχωρήθηκαν στον τρεχούμενο λογαριασμό του Συνεργατικού Παντοπωλείου £325, ενώ υπήρχε έγκριση μόνο για το ποσόν των £250.¹¹⁸ Παρόμοια παρατυπία εντοπίζεται και στην έκθεση του Συνεργατικού Λειτουργού, Μαυροκορδάτου, ημερομηνίας 17 Νοεμβρίου 1953. Σύμφωνα με αυτήν: «Εις το Συνεργατικόν Παντοπωλείον εδόθη δάνειο £592 – 16 – 8 ενώ η υπό του Διοικητού Συνεργατικής Αναπτύξεως δοθείσα έγκρισις είναι δια ποσόν £400».¹¹⁹ Ένα χρόνο αργότερα, στις 14 Ιουλίου 1954, ο Συνεργατικός Λειτουργός παρατηρεί και πάλι υπέρβαση του ορίου του τρεχούμενου λογαριασμού.¹²⁰

Στις 23 Ιουνίου 1958, το Γραφείο Συνεργατικής Αναπτύξεως σε επιστολή του προς την Επιτροπή και τον Γραμματέα του Συνεργατικού Παντοπωλείου, κάνει αναφορά και πάλιν στην αύξηση του τρεχούμενου λογαριασμού και στον μισθό του πωλητή, θέματα τα οποία θα έπρεπε να τύχουν έγκρισης, όπως παρατηρεί, από το τμήμα Συνεργατικής

---

¹¹⁵ ΚΑΚ: SA1:504/42, C.R.C. Donald Ag. RCS to CS, 2 Μαρτίου 1951.

¹¹⁶ Αναστασία Χάματσου, «Καταναλωτικά Συνεργατικά Ιδρύματα – Τα Παντοπωλεία», στο Γιώργος Γεωργής, Χρίστος Κ. Κυριακίδης – Χαράλαμπος Γ. Χαραλάμπους (επιμ.), *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, τόμος Β, Λευκωσία 2017 σ. 302-311 (υπό έκδοση).

¹¹⁷ Συνέντευξη του κ. Αντρέα Ζαχαρίου, πρώην Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 21 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσας.

¹¹⁸ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Έκθεσις Επόπτου», 28 Απριλίου 1952. Νέα ΣΠΕ Αραδίππου προς Έφορο Συνεργατικών Εταιρειών, Αραδίππου, 2 Μαΐου 1952. Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Γραφείο Συνεργατισμού προς Επιτροπεία Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 13 Μαΐου 1952.

¹¹⁹ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Έκθεσις Συνεργατικού Λειτουργού», Λευκωσία 17 Νοεμβρίου 1953. Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Γραφείο Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Επιτροπεία και Γραμματέα Ν. ΣΠΕ Αραδίππου, Λευκωσία 23 Νοεμβρίου 1953.

¹²⁰ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Έκθεσις Συνεργατικού Λειτουργού», 14 Ιουλίου 1954.

Αναπτύξεως. Στην ίδια επιστολή απορρίπτεται αίτημα, βάσει του οποίου, το Συνεργατικό Παντοπωλείο Αραδίππου θα καθίστατο μέλος της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας.¹²¹ Στις 2 Νοεμβρίου 1958, στην εξ αναβολής Συνεδρίαση της Ετήσιας Γενικής Συνελεύσεως, εγκρίθηκε η αύξηση του τρεχούμενου λογαριασμού του Συνεργατικού Παντοπωλείου, από £400 σε £800. Σε επιστολή, εξ άλλου, ημερομηνίας 1^{ης} Δεκεμβρίου 1958, που υπογράφουν τρία μέλη της Ν. ΣΠΕ Αραδίππου, οι Αντώνης Μούσκος, Γεώργιος Μαυροβελής, Ζαχαρίας Λύτρας και ο Γραμματέας, Ελπιδοφόρος Οικονόμου προς τον Διοικητή Συνεργατικής Αναπτύξεως, επαναλαμβάνουν και πάλιν την απόφαση της Ετήσιας Γενικής Συνελεύσεως, ημερομηνίας 2 Νοεμβρίου 1958, για αύξηση του τρεχούμενου λογαριασμού του Παντοπωλείου, από £400 σε £800, «διά να δύναται το Συνεργατικόν να ευκολύνει τα μέλη με προσωρινάς πιστώσεις».¹²² Ο έφορος όμως Χρ. Ερωτοκρίτου σε απάντησή του, ημερομηνίας 8 Δεκεμβρίου 1958, πάνω στο Αντίγραφο των Πρακτικών της Συνελεύσεως των Μελών που του εστάλη για έγκριση, δεν εγκρίνει την αύξηση αυτή του τρεχούμενου λογαριασμού του Συνεργατικού Παντοπωλείου σε £800, αλλά μόνον σε £600.¹²³

Το Συνεργατικό Παντοπωλείο Αραδίππου, παρά τα προβλήματα, για πολλά χρόνια προμήθευε τα μέλη του με τρόφιμα και άλλες προμήθειες αρίστης ποιότητας σε πολύ συμφέρουσες τιμές. Επιπρόσθετα, κάθε χρόνο επιμέριζε στα μέλη μέρος των κερδών. Η περίοδος κατά την οποία υπεύθυνος πωλητής ήταν ο Δημήτρης Κατσώνης θεωρείται ως η πιο καλή και ανθηρή περίοδος του Συνεργατικού Παντοπωλείου Αραδίππου. Το Συνεργατικό επεκτάθηκε σε πωλήσεις ειδών ένδυσης και ειδών οικιακού εξοπλισμού.¹²⁴ Αργότερα, η παραμέληση, η κακοδιαχείριση και η επίθεση που δέχθηκε ο καταναλωτικός τομέας από τις μεγάλες υπεραγορές, οδήγησαν στην παρακμή, στην διάλυση του Συνεργατικού Παντοπωλείου και στην πώληση σε ιδιώτη, ακόμα και του οικημάτός του.

---

¹²¹ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, Γραφείο Συνεργατικής Αναπτύξεως προς Επιτροπεία και Γραμματέα του Συνεργατικού Παντοπωλείου ΛΤΔ, Λευκωσία 23 Ιουνίου 1958.

¹²² Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, «Αναβληθείσα συνεδρίασις ετήσιας Γενικής Συνελεύσεως», Αραδίππου 2 Νοεμβρίου 1958. Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, Αντώνης Μούσκος, Γεώργιος Μαυροβελής, Ζαχαρίας Λύτρας, Ε. Οικονόμου προς Διοικητήν Συνεργατικής Αναπτύξεως, Αραδίππου 1 Δεκεμβρίου 1958.

¹²³ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/2, « Αντίγραφο πρακτικών συνελεύσεως των μελών της Ν. ΣΠΕ Αραδίππου», 8 Δεκεμβρίου 1958.

¹²⁴ Συνέντευξη του κ. Αντρέα Ζαχαρίου, πρώην Γραμματέα της Ν. ΣΠΕ Αραδίππου, 21 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσας.

Συνεργατικό Τυροκομείο

Το Συνεργατικό Τυροκομείο βρισκόταν «υπό ίδρυσιν» το 1957. Οι κτηνοτρόφοι της Αραδίππου πέτυχαν αύξηση του ορίου δανείων τους, από £150 σε £300, για να εξοφλήσουν τα χρέη τους προς τους τυροκόμους και «ίνα δυνηθούν να εγγραφούν μέλη του υπό ίδρυσιν Συνεργατικού Τυροκομείου».¹²⁵

Οι προϋποθέσεις για ίδρυση του Συνεργατικού Τυροκομείου στην περιοχή Αραδίππου, που θα εξυπηρετούσε και τους κτηνοτρόφους έντεκα άλλων κοινοτήτων της περιοχής, που θα συμμετείχαν και αυτοί ως μέτοχοι στο Συνεργατικό Τυροκομείο, βρισκόνταν υπό μελέτη από το 1955. Οι δυσκολίες για την ίδρυσή του, η έρευνα που έπρεπε να προηγηθεί μιας τέτοιας ενέργειας, οι υπολογισμοί για το μετοχικό κεφάλαιο και το ύψος της χορηγίας που χρειαζόταν, φαίνονται σε έκθεση του Τμήματος Συνεργατικής Ανάπτυξης.¹²⁶

Τελικά ούτε το Συνεργατικό Τυροκομείο ευδοκίμησε, παρ' όλο που για αρκετά χρόνια οι κτηνοτρόφοι είχαν μια σίγουρη αγορά για να διαθέτουν το γάλα τους και ο κόσμος απολάμβανε γαλακτοκομικά προϊόντα σε πολύ συμφέρουσες τιμές. Η κακοδιαχείριση, η αδιαφορία, τα μικροσυμφέροντα και οι έριδες, παράλληλα με τη μεγάλη επίθεση που δέχθηκε ο Συνεργατισμός από τις μεγάλες γαλακτοκομικές βιομηχανίες ιδιωτικών συμφερόντων, οδήγησαν δυστυχώς και αυτή τη συνεργατική προσπάθεια σε παρακμή.

Άλλες Συνεργατικές προσπάθειες στην Αραδίππου

Ο Σύνδεσμος Αγελαδοτρόφων, ο Σύνδεσμος Χοιροτρόφων, το Εργοστάσιο Ζωοτροφών

Μετά την τουρκική εισβολή ο τομέας της κτηνοτροφίας αναπτύχθηκε πολύ στην Αραδίππου. Έτσι ιδρύονται ο Σύνδεσμος Αγελαδοτρόφων, ο Σύνδεσμος Χοιροτρόφων και λόγω της μεγάλης ανάπτυξης της κτηνοτροφίας, ιδρύεται από τη Νέα ΣΠΕ Αραδίππου και τίθεται σε λειτουργία, στην κτηνοτροφική περιοχή, στα 1997, το νέο υπερσύγχρονο εργοστάσιο ζωοτροφών. Δυστυχώς τόσο ο Σύνδεσμος Αγελαδοτρόφων

---

¹²⁵ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1 «Πρακτικά Αναβληθείσης Συνεδρίασης Ετησίας Γενικής Συνελεύσεως», Αραδίππου 18 Αυγούστου 1957.

¹²⁶ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Department of Co-operative Development to Commissioner Larnaca, «Formation of a Co-operative Dairy», Λευκωσία 25 Οκτωβρίου 1955.

όσο και ο Σύνδεσμος Χοιροτρόφων έχουν διαλύσει. Μικροσυμφέροντα, προσωπικές διαφωνίες και παράλληλα η οικονομική κρίση που ακολούθησε, συνέτειναν στη διάλυσή τους.

Το εργοστάσιο ζωοτροφών υπήρξε ένα υπερσύγχρονο εργοστάσιο που προμήθευε τους κτηνοτρόφους με ζωοτροφές αρίστης ποιότητας σε πολύ συμφέρουσες τιμές. Μετά τις ζημιές που υπέστη η Νέα Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου, εξ αιτίας της κρίσης του χρηματιστηρίου, το εργοστάσιο ζωοτροφών βοήθησε τη Νέα ΣΠΕ Αραδίππου να ανακάμψει.¹²⁷

Η οικονομική κρίση που ακολούθησε μετά την κατάρρευση των τραπεζών το 2013, έπληξε σοβαρότατα τον Συνεργατισμό, μαζί και την Νέα ΣΠΕ Αραδίππου και οδήγησαν, εκτός των άλλων επιπτώσεων, στην πώληση του εργοστασίου ζωοτροφών στην εταιρεία ΣΟΠΑΖ.

---

¹²⁷ Συνέντευξη του κ. Αντρέα Ζαχαρίου, πρώην Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 21 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσας. *Φιλελεύθερος*, «Νέο άλμα της ΣΠΕ Αραδίππου», Λευκωσία 20 Νοεμβρίου 1997.

Οι Γραμματείς της Νέας Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου

Χρίστος Ερωτοκρίτου

Ο πρώτος γραμματέας της Νέας Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου ήταν ο Χρίστος Ερωτοκρίτου, ο οποίος παρέμεινε στη θέση μόνο για μερικούς μήνες, στα 1942. Έκαμε τη μεγάλη αρχή για ίδρυση και εδραίωση στην Αραδίππου ενός Συνεργατικού Οργανισμού που θα στήριζε τον αγροτικό κόσμο, τον κόσμο της εργατιάς, αλλά και κάθε νοικοκυριό, κατά τα δύσκολα εκείνα χρόνια. Ο Χρίστος Ερωτοκρίτου στη συνέχεια αποχωρεί από τη Συνεργατική Αραδίππου και αναλαμβάνει διάφορα πόστα, ως συνεργατικός λειτουργός στο τμήμα Συνεργατικής Ανάπτυξης και ως έφορος συνεργατικών εταιρειών.¹²⁸

Ελπιδοφόρος Οικονόμου

Τη θέση του γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου αναλαμβάνει αμέσως μετά την αποχώρηση του Χρίστου Ερωτοκρίτου, στα 1942, ο Ελπιδοφόρος Οικονόμου. Γεννήθηκε στην Αραδίππου στις 24 Σεπτεμβρίου 1905. Το όνομα Ελπιδοφόρος το επέλεξε και του το έδωσε ο μεγαλύτερος αδελφός του, Αντώνης, που τον περνούσε δεκαεπτά χρόνια. Ο αδερφός του Αντώνης, αφού τελείωσε πρώτα το Λύκειο τελείωσε και το Ιεροδιδασκαλείο, που ήταν διετής σχολή απ' όπου αποφοιτούσαν οι δάσκαλοι. Ο πατέρας τους ήταν ο Χαράλαμπος Χατζηοικονόμου και ήταν ήδη νεκρός, όταν γεννιόταν ο Ελπιδοφόρος. Τα αδέρφια του, εκτός από τον δάσκαλο Αντώνη, ήταν η Ελεγκού, ο Ηλίας που έλαβε μέρος στον πόλεμο του 1940, η Μυροφόρα και η Λεωνή. Τελευταίος ήταν ο Ελπιδοφόρος.

Ο Ελπιδοφόρος, με τη βοήθεια του αδελφού του Αντώνη, αφού τελείωσε το δημοτικό σχολείο, φοίτησε για τρία χρόνια στο Εμπορικό Λύκειο Λάρνακας. Στη συνέχεια, εργάζεται κοντά σε διάφορους δικηγόρους. Αρχικά, στο δικηγορικό γραφείο Μελισσά, στο δικηγορικό γραφείο Ν. Γ. Πιερίδη και ακολούθως στο δικηγορικό γραφείο Φωτιάδη. Προσπάθησε, ανεπιτυχώς, να προσληφθεί στη δημόσια υπηρεσία.

---

¹²⁸ Συνέντευξη του κ. Αντρέα Ζαχαρίου, πρώην Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 21 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσας. Συνέντευξη του κ. Χάρη Οικονόμου, γιού του γραμματέα, Ελπιδοφόρου Οικονόμου, 23 Μαΐου 2017, προσωπικό αρχείο γράφουσας.

Με την ίδρυση της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, στα 1942, διορίζεται γραμματέας ο Χρίστος Ερωτοκρίτου που σε λίγο αποχωρεί, για να διοριστεί ως ανώτερος Συνεργατικός Λειτουργός στο Γραφείο Συνεργατικής Ανάπτυξης. Διορίζεται τότε, στα 1942, ως γραμματέας ο Ελπιδοφόρος Οικονόμου, που παραμένει στη θέση μέχρι το 1970.

Ο Ελπιδοφόρος Οικονόμου εργαζόταν στη Ν. ΣΠΕ Αραδίππου από τις 7:00 π.μ. – 9:00 π.μ. και στη συνέχεια εργαζόταν ως δικολάβος στη Λάρνακα. Το απόγευμα επέστρεφε για εργασία στη Συνεργατική, από τις 2:00 μ.μ με 3:00 μ.μ. μέχρι τις 7:00 μ.μ με 8:00 μ.μ. Εργαζόταν και το Σάββατο ακόμα και την Κυριακή μετά την εκκλησία, μέχρι τις 12:00 το μεσημέρι. Όλα τα παιδιά του βοηθούσαν με τη σειρά τον πατέρα τους στις εργασίες της Συνεργατικής, λόγω φόρτου εργασίας.

Ο κόσμος σεβόταν τον Γραμματέα, ο οποίος εκτελούσε με μεγάλη επιμέλεια τα καθήκοντά του.¹²⁹ Οι κάτοικοι της Αραδίππου έβλεπαν τη Συνεργατική ως σωτήρα, σχετικά με τις οικονομικές τους υποχρεώσεις, ιδιαίτερα προς τους τοκογλύφους. Με τις προσπάθειες και τη στήριξη του Ελπιδοφόρου Οικονόμου καθώς και με τη στήριξη της Επιτροπής, με την οποία συνεργαζόταν άριστα, σώθηκαν πολλές περιουσίες και παρέμειναν στα χέρια των δικαιούχων.

Ο Ελπιδοφόρος Οικονόμου εκτελούσε παράλληλα και χρέη γραμματέα του Συνεργατικού Παντοπωλείου, αμισθί.

Επί της εποχής του, η Συνεργατική ορθοπόδησε και εξελίχθηκε σε σπουδαίο οικονομικό πνεύμονα της κοινότητας. Στηρίχθηκαν οι αγρότες, οι εργάτες και γενικά ο κόσμος της Αραδίππου. Οι δραστηριότητες της εταιρείας διευρύνθηκαν και κάλυψαν τον τομέα της αγοραπωλησίας σιτηρών, χαρουπιών, λιπασμάτων, σπόρων κ.α. Η όλη δράση της Συνεργατικής επιφέρει μεγάλα κέρδη και ως εκ τούτου δυνατότητες μεγάλων διευκολύνσεων προς τα μέλη. Κατ' αυτό τον τρόπο, με την αύξηση του αποθεματικού της κεφαλαίου, του αριθμού των καταθετών και γενικά με την αύξηση των κερδών της, η Εταιρεία από την εποχή του Ελπιδοφόρου Οικονόμου, καθίσταται αυτάρκης, χωρίς να έχει την ανάγκη δανεισμού ή στήριξης από την Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα.¹³⁰

---

¹²⁹ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Εκθεσις Επόπτου», Λάρνακα, 28 Απριλίου 1952. Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Εκθεσις Συνεργατικού Λειτουργού», 17 Νοεμβρίου 1953.

¹³⁰ Αρχείο Γιώργου Γεωργή, 43/41/1, «Εκθεσις Εξελέγγεως», Λάρνακα 3 Ιουλίου 1957. Συνέντευξη του κ. Αντρέα Ζαχαρίου, πρώην Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 21 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσας. Συνέντευξη του κ. Χάρη Οικονόμου, γιού του γραμματέα, Ελπιδοφόρου Οικονόμου, 23 Μαΐου 2017, προσωπικό αρχείο γράφουσας.

Αντρέας Ζαχαρίου

Ο τρίτος, κατά χρονολογική σειρά, γραμματέας της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου ήταν ο κ. Αντρέας Ζαχαρίου. Γεννήθηκε στην Αραδίππου το 1936 και καταγόταν από φτωχή, αλλά αξιοπρεπή οικογένεια. Γονείς του ήταν ο Ζαχαρίας Χριστοδούλου και η Κατερίνα Χριστοδούλου Καϊμακλιώτη. Τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο Αραδίππου και μετά φοίτησε στο Παγκύπριο Εμπορικό Λύκειο Λάρνακας, απ' όπου και αποφοίτησε το 1955. Παντρεύτηκε τη Μαρούλα Ζαχαρίου, το γένος Χατζηστασή και απέκτησαν τρεις κόρες. Αρχικά εργοδοτήθηκε από τη μεγάλη οικοδομική εταιρεία Cementation Company Ltd. Οι συνθήκες στην Κύπρο, λόγω και του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα του 1955 – 1959, είχαν δυσκολέψει για την εταιρεία, που μεταφέρει το κέντρο των εργασιών της στην Καλκούτα των Ινδιών. Του προτείνεται η μετάβαση στις Ινδίες, πράγμα που αρνείται και παραμένει στην Κύπρο. Στη συνέχεια εργάζεται στην εταιρεία Α/φοι Λανίτη, στη Λεμεσό, όπου και αποκομίζει πολύτιμες εμπειρίες. Γνωρίζεται με τον Χρίστο Ερωτοκρίτου, από την Αραδίππου, ανώτερο συνεργατικό λειτουργό, που του προτείνει εργοδότηση στη Νέα Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου, στη θέση του βοηθού γραμματέα, κοντά στον τότε γραμματέα, Ελπιδοφόρο Οικονόμου. Αναλαμβάνει τη θέση στα 1962, με σύμβαση μερικής απασχόλησης και με μισθό £20 μηνιαίως. Στα 1964, ο ελεγκτής, Γεώργιος Λουκαΐδης, εισηγείται την πλήρη εργοδότηση του κ. Ζαχαρίου, με μισθό £30 μηνιαίως.

Κατά την εποχή εκείνη η Εταιρεία δεν είχε ακόμα το εύρος και τη δύναμη που απέκτησε στη συνέχεια και η εξυπηρέτηση των μελών γινόταν είτε κατά το πρωί είτε κατά το βράδυ, όταν τελείωνε ο κόσμος τις αγροτικές του εργασίες. Πολλά όμως μέλη εξυπηρετούνταν κυρίως κατά τα Σαββατοκύριακα, γι' αυτό και η εταιρεία παρέμενε κλειστή μόνο την Κυριακή το απόγευμα.

Τα μέλη είχαν πολλές διευκολύνσεις από μέρος της επιτροπής της Εταιρείας, δεν εκβιάζονταν στην αποπληρωμή των δανείων τους, με επιβολή επιπλέον τόκων ή με εκποιήσεις περιουσιών σε περίπτωση καθυστερήσεων, αλλά η εταιρεία ήταν ανθρώπινη, υπήρχε η ανάλογη εμπιστοσύνη, μέχρι να γίνει η συγκομιδή της νέας σοδειάς και να πωλήσουν οι κτηνοτρόφοι τα ζώα τους.¹³¹

---

¹³¹ Συνέντευξη του κ. Αντρέα Ζαχαρίου, πρώην Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 21 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσας.

Η Νέα ΣΠΕ Αραδίππου λειτουργούσε με γνώμονα το καλώς νοούμενο συμφέρον των μελών της, αλλά και την ανάπτυξη της εταιρείας, γι' αυτό και παρουσίαζε ανοδική πορεία.¹³² Ο αριθμός των μελών της εταιρείας, στα 1999, έτος αφυπηρέτησης του κ. Ζαχαρίου ήταν πάνω από 3500 μέλη ενώ το αποθεματικό της εταιρείας κυμαινόταν γύρω στα £4500000. Η Εταιρεία ήταν αυτάρκης, ως προς την παροχή δανείων προς τα μέλη και αναφορικά με τη διεκπεραίωση των άλλων εργασιών της. Για τον λόγο αυτό δεν χρειαζόταν πλέον στήριξη από τη Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα.

Ο κ. Ζαχαρίου υπήρξε παράλληλα πρόεδρος της εταιρείας διαθέσεως χαρουπιών Ζυγίου και αναφέρει ότι όταν η σοδεία ήταν πολύ καλή, επιστρεφόταν μέρισμα προς τους παραγωγούς.

Επί της εποχής του, αγοράστηκε η γη όπου και ανεγέρθηκαν, λειτούργησαν και εγκαταστάθηκαν, στις 20 Απριλίου 1994 τα καινούργια ιδιόκτητα και εντυπωσιακά κτήρια της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, στην οδό Μιχαλάκη Καραολή, καθώς και το εργοστάσιο ζωοτροφών στην κτηνοτροφική περιοχή Αραδίππου, που λειτούργησε στα 1997.¹³³

Γενικά, η Νέα ΣΠΕ Αραδίππου συνέχισε τη θαυμαστή και ανοδική της πορεία και επί της εποχής της γραμματείας του κ. Αντρέα Ζαχαρίου, που υπηρέτησε μεθοδικά, με σύνεση και συνέπεια, αποσκοπώντας τόσο στην εξυπηρέτηση και στα συμφέροντα των μελών και πελατών της Εταιρείας όσο και στο συμφέρον και στην ανοδική και αναπτυξιακή της πορεία.¹³⁴

---

¹³² *Χαραυγή*, «Εσημείωσαν προόδους οι εργασίες της ΣΠΕ Αραδίππου», Λευκωσία 22 Δεκεμβρίου 1972.

Σημερινή, «Η συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία», Λευκωσία 24 Μαΐου 1983.

¹³³ *Φιλελεύθερος*, «Νέο άλμα της ΣΠΕ Αραδίππου», Λευκωσία 20 Νοεμβρίου 1997.

¹³⁴ Συνέντευξη του κ. Αντρέα Ζαχαρίου, πρώην Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 21 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσας.

Συνοπτική παρουσίαση της πορείας της Νέας Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου κατά τη νεότερη εποχή

Η Νέα Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου συνεχίζει να στηρίζει τον κόσμο της Αραδίππου, να αποκτά καινούργια μέλη και να ανελίσσεται. Ο γραμματέας, Ελπιδοφόρος Οικονόμου αφυπηρετεί στα 1970 και χρέη γραμματέα αναλαμβάνει, ο μέχρι τότε βοηθός γραμματέας, κ. Αντρέας Ζαχαρίου.

Στα 1970, η Νέα ΣΠΕ Αραδίππου στεγάζεται σε νέα ιδιόκτητα κτήρια, στην ίδια θέση που βρίσκονταν τα παλαιά γραφεία, στην οδό Τάσου Παπαθανασίου.

Καθ' όλα αυτά τα χρόνια η Εταιρεία συνεχίζει την εξελικτική της πορεία, στηρίζοντας οικονομικά τα μέλη της, αποκτώντας συνάμα νέα μέλη και αυξάνοντας το αποθεματικό της κεφάλαιο και τις δραστηριότητές της.¹³⁵

Η τραγωδία του 1974, επηρεάζει την Εταιρεία, αλλά δεν ανακόπτει την πορεία της. Πολύ σύντομα η Εταιρεία ανακάμπτει και συνεχίζει να συμπαρίσταται σε πληγέντες και μη και να στηρίζει τους εκτοπισμένους που κατέκλυσαν τότε την Αραδίππου.

Σε συνέντευξη που έδωσε στα 1983 ο γραμματέας της ΣΠΕ, Αντρέας Ζαχαρίου, στην εφημερίδα *Σημερινή* ανέφερε ότι η Εταιρεία αριθμούσε 3800 μέλη, με ακτίνα δράσεως εκτός Αραδίππου, στους προσφυγικούς συνοικισμούς και στη Λάρνακα. Η Εταιρεία, σύμφωνα με τον κ. Ζαχαρίου, απασχολούσε τότε 12 υπαλλήλους, διέθετε ιδιόκτητα γραφεία, εργαστήριο αναμίξεως και επεξεργασίας ζωοτροφών και ιδιόκτητες αποθήκες σιτηρών, χωρητικότητας τεσσάρων χιλιάδων τόνων, τις οποίες ενοικίαζε στην Επιτροπή Σιτηρών. Ο ετήσιος όγκος εργασιών της Εταιρείας ανερχόταν τότε στα τέσσερα εκατομμύρια λίρες (£4000000) με καταθέσεις ύψους τεσσάρων εκατομμυρίων λιρών (£4000000) και παραχώρηση δανείων προς τα μέλη, ύψους τριών εκατομμυρίων οκτακοσίων πενήντα χιλιάδων λιρών (£3850000).¹³⁶ Προσθέτοντας, ο κ. Ζαχαρίου ανέφερε ότι η ΣΠΕ Αραδίππου ήταν, κατά την περίοδο εκείνη, η μόνη Συνεργατική Εταιρεία στην επαρχία Λάρνακας, που ήταν συνδεδεμένη με το Συνεργατικό

¹³⁵ *Χαραυγή* «Εσημείωσαν προόδους οι εργασίες της ΣΠΕ Αραδίππου», Λευκωσία 22 Δεκεμβρίου 1972.

¹³⁶ *Σημερινή*, «Η Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία», Λευκωσία 24 Μαΐου 1983.

Μηχανογραφικό Κέντρο, ΣΕΜ, στη Λευκωσία, στο οποίο καταγραφόταν ηλεκτρονικά η κάθε κίνηση της Εταιρείας.¹³⁷

Στις 20 Απριλίου 1994, εγκαινιάζονται τα νέα κεντρικά γραφεία της Εταιρείας στο επιβλητικό ιδιόκτητο κτήριο, στην οδό Μιχαλάκη Καραολή, εκεί όπου βρίσκονταν παλιά οι αποθήκες σιτηρών.

Στα 1995, η Ετήσια Τακτική Γενική Συνέλευση των μελών της Εταιρείας ψηφίζει τη μετονομασία της από Νέα Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου σε Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου.

Τον Νοέμβριο του 1997, βρίσκεται ήδη σε λειτουργία το νέο εργοστάσιο ζωοτροφών, στην κτηνοτροφική περιοχή Αραδίππου και τελούνται κατά επιβλητικό τρόπο τα εγκαίνιά του.

Στα 1999, μετά την αφυπηρέτηση του κ. Αντρέα Ζαχαρίου, αναλαμβάνει καθήκοντα γραμματέα – διευθυντή ο Δημήτρης Κουμανταρής. Μετά τον απρόσμενο θάνατό του, τον Ιούνιο του 2000, η Εταιρεία λειτουργεί με αναπληρωτές γραμματείς.

Τον Οκτώβριο του 2000, ξεσπά ένα πρωτοφανές σκάνδαλο στη ΣΠΕ Αραδίππου, ως απότοκο της κρίσης του Χρηματιστηρίου, που αφήνει μετέωρη την Εταιρεία σε ένα τεράστιο έλλειμμα που ξεπερνούσε τα τέσσερα εκατομμύρια λίρες (£4000000).¹³⁸

Στα τέλη του 2001, αναλαμβάνει καθήκοντα γραμματέα – διευθυντή ο κ. Μιχάλης Παπαγεωργίου.

Στα 2004, μετά την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση η ΣΠΕ Αραδίππου, όπως και ο Συνεργατισμός γενικότερα, βρίσκεται ενώπιον νέων προκλήσεων. Οι νέες πραγματικότητες και το νέο οικονομικό, νομικό και κοινωνικό τοπίο επιβάλλουν αλλαγές και εκσυγχρονισμό εκ βάθρων, με σκοπό τη βελτίωση της αποδοτικότητας και ανταγωνιστικότητας της Εταιρείας για αντιμετώπιση των νέων συνθηκών. Έτσι, η ΣΠΕ Αραδίππου, για να μπορέσει να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις των καιρών υιοθετεί κι αυτή, όπως άλλες Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες, την οδό των συγχωνεύσεων με γειτονικές Συνεργατικές Εταιρείες. Στα 2008, συγχωνεύεται με τη ΣΠΕ Δρομολαξιάς και

---

¹³⁷ Συνέντευξη του κ. Αντρέα Ζαχαρίου, πρώην Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 21 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσας. *Σημερινή* «Η Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου» Λευκωσία 24 Μαΐου 1983.

¹³⁸ *Φιλελεύθερος*, «Απάτη τεσσάρων εκατομμυρίων στη ΣΠΕ Αραδίππου», Λευκωσία 18 Οκτωβρίου 2000. *Φιλελεύθερος* «Έλλειμμα 4,2 εκατομμύρια στη ΣΠΕ Αραδίππου», Λευκωσία 23 Μαρτίου 2001. *Φιλελεύθερος* «Προς ποινικές διώξεις για ατασθαλίες στη ΣΠΕ Αραδίππου», Λευκωσία 29 Οκτωβρίου 2002.

στη συνέχεια, στα 2009, με τη συγχώνευση της ΣΠΕ Τρούλλων, της Συνεργατικής Εταιρείας Εκτοπισθέντων Κελλιών και Πύλας ιδρύεται η Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αλληλεγγύης ΛΤΔ.

Στις 10 Φεβρουαρίου 2014, πραγματοποιείται νέα διεύρυνση της ΣΠΕ Αλληλεγγύης ΛΤΔ με την προσχώρηση και συγχώνευση της ΣΠΕ Αθηαίνου ΛΤΔ, της ΣΠΕ Λειβαδιών ΛΤΔ, της ΣΠΕ Περιοχών Σταυροβουνίου – Λευκάρων ΛΤΔ.¹³⁹

Σήμερα, η ΣΠΕ Αλληλεγγύης έχει να αντιμετωπίσει κι αυτή τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης του 2013, που έπληξε το χρηματοοικονομικό σύστημα της Κύπρου, μαζί και τον Συνεργατισμό, αλλά και πάρα πολλά φυσικά και νομικά πρόσωπα της Κύπρου και του επενδυτικού κόσμου του εξωτερικού με δραστηριότητες στην Κύπρο.

---

¹³⁹ <http://www.allileggie-coop.com.cy/thecompany/import/>, 14 Ιουνίου 2017. <http://www.allileggie-coop.com.cy/thecompany/history/>, 14 Ιουνίου 2017.

Επίλογος

Η Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Αραδίππου, όπως και ο Συνεργατισμός γενικότερα, στήριζαν για πολλές δεκαετίες τον κόσμο της αγροτιάς και της εργατιάς

Ο άνθρωπος, οι ανάγκες του και η απάντηση στα απορρέοντα προβλήματά του υπήρξαν οι στόχοι των συνεργατικών κινήματων. Η αυτοβοήθεια και αλληλοβοήθεια, η στήριξη στο πρόβλημα επιβίωσης παλαιότερα και πιο σύγχρονα η στήριξη στις προσπάθειες του ατόμου για αναβάθμιση και βελτίωση της ποιότητας ζωής, υπήρξαν το επίκεντρο δράσης και ο σκοπός ύπαρξης του συνεργατισμού.

Με την ίδρυση γεωργικής τράπεζας, μετά από επίμονες προσπάθειες, την ίδρυση των λαϊκών ταμειωτηρίων σ' ολόκληρη την Κύπρο και τελικά την ίδρυση της «Χωρικής Τράπεζας Λευκονοίκου», που θεωρείται ως η απαρχή του Συνεργατισμού, το Συνεργατικό Κίνημα στάθηκε διαχρονικά αρωγός και συμπαραστάτης του αγροτικού κόσμου, των μικρών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών.

Το Συνεργατικό Κίνημα, γενικά και τοπικά η ΣΠΕ Αραδίππου ξεκίνησαν κάτω από εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες και αντιμετώπισαν στην πορεία δυσκολίες, προβλήματα και κρίσεις. Η σταθερότητα όμως στους στόχους, στις Αρχές και στις Συνεργατικές Αξίες, υπήρξαν τα κυριότερα όπλα για συνέχιση της προσπάθειας για οικονομική επιβίωση και για αναπτυξιακή πορεία.

Για δεκαετίες η τόσο προοδευτική ρήση, «ο καθένας για όλους και όλοι για τον καθένα», δεν ήταν απλά ένα σύνθημα, ήταν το μέσο επιβίωσης, προόδου και δημιουργικής πορείας του Συνεργατικού Κινήματος και κατ' επέκταση, σε τοπικό επίπεδο, της Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Αραδίππου.

Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια, ανάμεσα στις πολλές σύγχρονες κρίσεις, διέρχεται κι ο Συνεργατισμός τη δική του μεγάλη κρίση. Το πλήγμα που δέχθηκε εξ αιτίας του σκανδάλου του χρηματιστηρίου, η κακοδιαχείριση, η απληστία, η εγκληματική εκμετάλλευση και καταλήστευση των μόχθων και οικονομιών των απλών ανθρώπων, που στήριζαν και στηρίχθηκαν από τον Συνεργατισμό, συσσώρευσαν τα τεράστια προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει. Με την κατάρρευση των τραπεζών και της οικονομίας του τόπου γενικά, πλανάται εύλογα το ερώτημα: Ποιο είναι άραγε το μέλλον του Συνεργατικού Κινήματος; Και σε τοπικό επίπεδο, ποιο θα είναι το μέλλον της ΣΠΕ Αλληλεγγύης στην οποία ενσωματώθηκε η ΣΠΕ Αραδίππου; Και συνακόλουθα ποιο θα

είναι και το μέλλον τόσων ανθρώπων, που στήριξαν και θα ήθελαν να στηρίζουν τις ελπίδες τους, που υλοποίησαν ή ονειρεύονταν να υλοποιήσουν τα όνειρά τους, συνεπικουρούμενοι από τις Συνεργατικές Πιστωτικές Εταιρείες;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τα ιδιόκτητα κτήρια της ΣΠΕ Αραδίππου που ανοικοδομήθηκαν το 1970 στη θέση των παλαιών, στην οδό Τάσου Παπαθανασίου. Σήμερα, στα κτήρια αυτά στεγάζεται η Παγκύπρια Οργάνωση Πολυτέκνων, Επιτροπή Αραδίππου.

Τα νέα ιδιόκτητα κτήρια της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, στην οδό Μιχαλάκη Καραολή. Ανοικοδομήθηκαν το 1994 στη θέση όπου βρίσκονταν παλιά οι αποθήκες σιτηρών. Σήμερα, σε αυτά τα κτήρια στεγάζεται η ΣΠΕ Αλληλεγγύης, μετά τη συγχώνευση της ΣΠΕ Αραδίππου με άλλες Συνεργατικές.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΑΡΧΕΙΑ

1. Αρχείο Γιώργου Γεωργή
  - 43/41/1
  - 43/41/2
2. Κρατικό Αρχείο Κύπρου (ΚΑΚ)
  - SA1:454/27
  - SA1:504/42

B. ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

1. *Αλήθεια*, Λεμεσός 1890, 1902
2. *Ελευθερία*, Λευκωσία 1923, 1928, 1930, 1932, 1933, 1934
3. *Ένωσις*, Λάρνακα 1890, 1891
4. *Ισότης*, Λάρνακα 1927
5. *Κυπριακός Φύλαξ*, Λευκωσία 1930
6. *Νέον Έθνος*, Λάρνακα 1897, 1908, 1909, 1923, 1924, 1925
7. *Νέον Κίτιον*, Λάρνακα 1879
8. *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, Λευκωσία 1927
9. *Πρωινή*, Λευκωσία 1936
10. *Σάλπιγξ*, Λεμεσός 1887
11. *Σημερινή*, Λευκωσία 1983
12. *Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 1997, 2000, 2001, 2002
13. *Χαραυγή*, Λευκωσία 1972

Γ. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

1. Συνέντευξη του κ. Ζαχαρίου Αντρέα, πρώην Γραμματέα της Νέας ΣΠΕ Αραδίππου, 21 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσας.
2. Συνέντευξη της κ. Λάμπρου Σ. Παναγιώτας, το γένος Μαλπούρα, Αραδίππου 10 Νοεμβρίου 2016, προσωπικό αρχείο γράφουσας.
3. Συνέντευξη του κ. Οικονόμου Χάρη, γιου του γραμματέα, Ελπιδοφόρου Οικονόμου, 23 Μαΐου 2017, προσωπικό αρχείο γράφουσας.

Δ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Surridge J. Brewster, *Επισκόπησις της εν Κύπρω Αγροτικής Ζωής. Βασισθείσα επί εκθέσεων ερευνητών οι οποίοι επισκέφθησαν τα χωρία καθ' όλην την Νήσον κατά το 1927 και 1928 και επαυξηθείσα διά στατιστικών και άλλων πληροφοριών εκ των αρχείων της Κυβερνήσεως*, Λευκωσία 1930.
2. Αγκαστινιώτης Μ. Κυριάκος, *Ο Συνεργατισμός Γέννησις και ανάπτυξις του εν Κύπρω*, Λευκωσία 1965.
3. Αλεξάνδρου Χρήστος, «Η κατάσταση της Κυπριακής Γεωργίας κατά τα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας (1878 - 1900)» στο Γιώργος Γεωργής, *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, τόμος Α, Παγκύπρια Συνεργατική Συνομοσπονδία, Λευκωσία 2015, σ. 117 - 143.
4. Γεωργής Γιώργος, *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, τόμος Α, Παγκύπρια Συνεργατική Συνομοσπονδία, Λευκωσία 2015.
5. Ζαννέτος Φίλιος, *Ιστορία της Νήσου Κύπρου, Από την Αγγλική Κατοχή μέχρι το 1911*, τόμος Β, Εκδ. Επιφανίου, ²1997.
6. Ηρακλέους Αντρέας, *Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, Διαδρομή στο Χρόνο, 1937 – 2012*, Εκδ. Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας, Έρευνα, επιμέλεια, Γραφείο Τύπου και Επικοινωνίας (Αντρέας Ηρακλέους, Έλπις Φουρνίδου, Ρένα Τριγγίδου), Λευκωσία 2012.
7. Ηρακλέους Αντρέας, *Συνεργατισμός 1909 – 2006 (Συνοπτική θεώρηση)*, Έκδ. Παγκύπριας Συνεργατικής Συνομοσπονδίας ΛΤΔ, Λευκωσία 2006.
8. Ιακωβίδης Κυριάκος, «Το αίτημα ίδρυσης Αγροτικής Τράπεζας, 1878 - 1900» στο Γιώργος Γεωργής, *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, Τόμος Α, Παγκύπρια Συνεργατική Συνομοσπονδία, Λευκωσία 2015, σ. 145 – 174.
9. Κουράτος Κωνσταντίνος, «Χρονολόγιο Συνεργατικών Πιστωτικών Εταιρειών (ΣΠΕ)» στο Γιώργος Γεωργής, Χρίστος Κ. Κυριακίδης, Χαράλαμπος Γ. Χαραλάμπους (επιμ.), *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, τόμος Β, Λευκωσία 2017, σ. 421-431 (υπό έκδοση).
10. Λανίτης Κ. Νικόλαος, *Αγροτικά χρέη και γεωργικοί συνεταιρισμοί εν Κύπρω*, μετφρ. Χρ. Χριστοδούλου, Κύπρος 1946.

11. Παντελής Σταύρος, *Η Νέα Ιστορία της Κύπρου*, Εκδ. Ι Φλώρος, μτφρ. Ε. Ταμβάκη, Αθήνα 1986.
12. Σοφοκλέους Αντρέας, «Συνεργατισμός», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τόμος 12, Εκδ. Φιλόκυπρος, Λευκωσία 1990, σ. 356 - 358.
13. Χάματσου Αναστασία, «Καταναλωτικά Συνεργατικά Ιδρύματα – Τα Παντοπωλεία», στο Γιώργος Γεωργής, Χρίστος Κ. Κυριακίδης – Χαράλαμπος Γ. Χαράλαμπος (επιμ.), *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, τόμος Β, Λευκωσία 2017 σ. 302-311 (υπό έκδοση).
14. Χαράλαμπος Γ. Χαράλαμπος, «Η Συνεργατική Άνοιξη» στο Γιώργος Γεωργής, Χρ. Κυριακίδης - Χαράλαμπος Γ. Χαράλαμπος (επιμ.), *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, τόμος Β, Λευκωσία 2017, σ. 232 – 268 (υπό έκδοση).
15. Χαράλαμπος Γ. Χαράλαμπος, «Ο Συνεργατισμός στα χρόνια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου 1939 - 1945» στο Γιώργος Γεωργής, Χρ. Κυριακίδης - Χαράλαμπος Γ. Χαράλαμπος (επιμ.), *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, τόμος Β, Λευκωσία 2017, σ. 339 - 373 (υπό έκδοση).
16. Χριστοφή Αντρέας, «Από τον διορισμό του Εφόρου Συνεργατισμού στην ίδρυση του Τμήματος Συνεργατικής Ανάπτυξης 1928 – 1936 » στο Γιώργος Γεωργής, Χρ. Κυριακίδης - Χαράλαμπος Γ. Χαράλαμπος (επιμ.), *Ιστορία του Κυπριακού Συνεργατικού Κινήματος*, τόμος Β, Λευκωσία 2017, σ. 226 – 231 (υπό έκδοση).
17. <http://www.allileggie-coop.com.cy/thecompany/history/>, 14 Ιουνίου 2017.
18. <http://www.allileggie-coop.com.cy/thecompany/import/>, 14 Ιουνίου 2017.